

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра практики англійської мови і методики її навчання

«До захисту допускаю»
Завідувач кафедри практики англійської мови
і методики її навчання
кандидат філологічних наук, доцент
_____ Віра СЛІПЕЦЬКА
«_____» _____ 2025 р.

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ У ПОЕЗІЇ Т. С. ЕЛЮТА: МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Спеціальність : 014 «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна
література)»

Освітня програма : «Середня освіта (Мова і література (англійська))»

Магістерська робота
на здобуття кваліфікації – Магістр середньої освіти. Вчитель англійської
мови та зарубіжної літератури.

Автор роботи : **Скіра Юлія Юріївна** _____
підпис

Науковий керівник : кандидат філологічних наук, доцент

Сирко Ірина Мирославівна _____
підпис

Дрогобич, 2025

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

Зав. кафедри _____

(підпис)

(дата)

Завдання
на підготовку магістерської роботи

1. Тема: *Інтертекстуальність у поезії Т.С. Еліота: методичний підхід до вивчення проблеми*
2. Керівник: *Сирко Ірина Мирославівна, кандидат філологічних наук, доцент*
3. Студент: *Скіра Юлія Юріївна*
4. Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі:
 - *Окреслити теоретичні засади визначення інтертекстуальності в поезії Т.С. Еліота.*
 - *Дослідити форми й функції інтертекстуальності в поезії автора.*
 - *Проаналізувати інтертекстуальні стратегії: прецедентні тексти, фольклор, міфи.*
 - *Описати методичний підхід до аналізу інтертекстуальності.*
 - *Здійснити прикладний аналіз поезій Т.С. Еліота.*
 - *Запропонувати методичні рекомендації до аналізу інтертекстуальності.*
 - *Вказати на використання результатів у навчанні та дослідженнях.*
5. Список рекомендованої літератури:
 - *Антонов В. Інтертекстуальні стратегії у поезії Еліота. Literary Studies, 2020. №8(1).*
 - *Гордієнко М. Методика аналізу інтертексту в поезії Т. С. Еліота. Postmodern Openings, 2021. №12(3).*
 - *Мебуке Т. Роль інтертекстуальних зв'язків у культурній традиції. International Journal of English Literature, 2014. №2(3).*
 - *Олійник Р. Поетика інтертексту та методика її вивчення на прикладі The Waste Land. Comparative Literature Review, 2020. №8(2).*
 - *Сидоренко О. Інтертекст та цитати в поезії Т. С. Еліота. Literary Studies, 2021. №9(3).*

6. Етапи підготовки роботи:

	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед кафедрою
	Ознайомлення з темою. Збір матеріалу з обраної проблеми.		
	Аналіз наукової літератури.		
	Робота над I розділом магістерського дослідження.		
	Робота над II розділом магістерського дослідження.		
	Оформлення списку використаної літератури.		
	Попередній захист магістерського дослідження.		

7. Дата видачі завдання: _____
8. Термін подачі роботи керівнику: _____
9. З вимогами до виконання кваліфікаційної роботи і завданням ознайомлена: _____

(підпис студента)

10. Керівник _____

(підпис)

Захист магістерської роботи

**ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ У ПОЕЗІЇ Т. С. ЕЛІОТА:
МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ**

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація захисту:

Дата

підпис

Голова ЕК _____
прізвище, ім'я

підпис

Секретар ЕК _____
прізвище, ім'я

АНОТАЦІЯ

Робота присвячена комплексному аналізу інтертекстуальності в поезії Т. С. Еліота та розробленню методичного підходу до вивчення цього явища в процесі викладання зарубіжної літератури. Розкрито теоретичні засади інтертекстуальності, окреслено її роль у формуванні поетики модернізму та визначено специфіку інтертекстуальних стратегій, властивих творчості Еліота. Проаналізовано провідні поетичні тексти, у яких найбільш виразними є алюзії на світову літературну та культурну традицію, біблійні мотиви, міфологічні сюжети й філософські концепти. На основі проведеного аналізу запропоновано методичну модель роботи з інтертекстуальними елементами на уроках зарубіжної літератури, що включає алгоритми виявлення міжтекстових зв'язків, прийоми інтерпретації та форми організації аналітичної діяльності учнів і студентів. Обґрунтовано освітній потенціал інтертекстуального підходу для розвитку критичного мислення, культурної компетентності та здатності до самостійного літературознавчого аналізу.

Ключові слова: інтертекстуальність, поезія, Т.С. Еліот, літературознавчий аналіз, методичний підхід, зарубіжна література.

SUMMARY

The master's thesis is devoted to a comprehensive analysis of intertextuality in the poetry of T.S. Eliot and to the development of methodological approach to studying this phenomenon in the context of teaching world literature. The research outlines the theoretical foundations of intertextuality, highlights its role in shaping the poetics of modernism, and identifies the specific intertextual strategies characteristic of Eliot's works. The study examines key poetic texts in which allusions to world literary and cultural traditions, biblical motifs, mythological narratives, and philosophical concepts are most prominent. A methodological model for working with intertextual elements in the classroom is developed. This model includes algorithms for identifying intertextual connections, techniques for textual interpretation and forms of organizing analytical activities for pupils and students. The educational potential of the intertextual approach is substantiated, particularly its ability to develop critical thinking, cultural competence, and independent literary analysis.

Key words: intertextuality, poetry, T.S. Eliot, literary analysis, methodological approach, world literature.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ В ПОЕЗІЇ Т. С. ЕЛІОТА	9
1.1. Теоретичні засади: визначення інтертекстуальності, інтратекстуальності, автоінтертекстуальності, поняття полігенетичності	9
1.2. Форми й функції інтертекстуальності	19
1.3. Інтертекстуальні стратегії: прецедентні тексти, фольклор, міфи; типи інтертексту	24
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ	32
2.1. Етапи аналізу: ідентифікація текстових інтекстів, тип взаємодії з прототекстом, визначення функціонального навантаження (аналітичний алгоритм)	32
2.2. Прикладний аналіз поезій	34
2.2.1. «Пруфрок...» і «Вірші» — фрагментарність, «чуже як своє», лейтмотиви	34
2.2.2. «Безплідна земля» — епіграфи, полігенетична інтеракція (Овідій → Петроній → Еліот)	40
2.2.3. «Порожні люди» — паралелі політексту, структура назви як інтекст (The Hollow Land + The Broken Men)	44
2.3. Методичні рекомендації: алгоритм аналізу, використання результатів у навчанні та дослідженнях	46
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55

ВСТУП

Сучасна гуманітарна наука характеризується підвищеною увагою до феномену інтертекстуальності як до універсального механізму функціонування літературного тексту. Поняття інтертекстуальності стало однією з ключових категорій літературознавчого аналізу кінця XX – початку XXI століття. Воно дозволяє осмислити художній твір не як ізольовану одиницю, а як елемент безперервного діалогу культур, у якому присутні цитати, алюзії, ремінісценції, прецедентні тексти та інші форми міжтекстової взаємодії. У цьому контексті поезія Томаса Стернза Еліота, одного з найяскравіших представників модерністського напрямку, є надзвичайно показовою. Його творчість демонструє багатшаровість та поліфонічність тексту, де поєднуються біблійні, античні, середньовічні та сучасні мотиви, які створюють новий естетичний простір.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю глибшого осмислення інтертекстуальної природи поетичної спадщини Т. С. Еліота, яка залишається значущим явищем не лише в англomовній літературі, а й у глобальному культурному дискурсі. Аналіз інтертекстуальних стратегій у його поезії дає змогу краще зрозуміти механізми побудови модерністського тексту, виявити специфіку художнього мислення доби та простежити взаємодію літературних традицій. Наукова новизна роботи полягає у спробі комплексного методичного підходу до дослідження інтертекстуальності, який дозволяє не лише ідентифікувати чужі голоси в тексті, але й виявити їхні функції та вплив на формування поетичної цілісності.

Мета дослідження полягає у визначенні та характеристиці основних форм, функцій і стратегій інтертекстуальності в поезії Т. С. Еліота, а також у розробці методичного алгоритму аналізу цього явища для подальшого використання у наукових та навчальних цілях.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- з'ясувати теоретико-методологічні засади вивчення інтертекстуальності, інтратекстуальності та автоінтертекстуальності;
- визначити основні форми та функції інтертекстуальності як літературного феномену;
- розглянути інтертекстуальні стратегії у творчості Т. С. Еліота з урахуванням впливу фольклору, міфології та прецедентних текстів;
- провести прикладний аналіз окремих поезій Еліота («Пруфрок...», «Безплідна земля», «Порожні люди») з урахуванням полігенетичності та політекстуальності;
- розробити аналітичний алгоритм вивчення інтертекстуальних елементів;
- запропонувати методичні рекомендації щодо використання результатів дослідження у викладанні зарубіжної літератури та літературознавчому аналізі.

Об'єктом дослідження є поетична творчість Т. С. Еліота як цілісне явище модерністської літератури.

Предметом дослідження виступають інтертекстуальні елементи в поезії Еліота, їхні типи, форми реалізації та функціональне навантаження.

Методологічну основу роботи становлять сучасні теорії інтертекстуальності, зокрема концепції Ю. Кристевой, Р. Барта, Ж. Женетта, а також підходи сучасних дослідників модернізму. Використано комплекс методів: структурно-семіотичний аналіз для ідентифікації інтертекстуальних одиниць; порівняльно-історичний метод для виявлення джерел та прототекстів; функціональний аналіз для визначення ролі інтеркстів у структурі твору; методологія полігенетичного аналізу для розкриття багаторівневої взаємодії культурних кодів.

Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні розуміння інтертекстуальності як універсального літературного феномену. Дослідження дозволяє уточнити та систематизувати основні підходи до аналізу інтертекстуальних стратегій у поезії модернізму, зокрема через вивчення

творчості Т. С. Еліота. У роботі критично осмислено теоретичні положення Ю. Кристевой, Р. Барта, Ж. Женетта та сучасних інтерпретаторів модерністської поезії, що сприяє подальшій розробці методології інтертекстуального аналізу. Важливим є й уточнення понять інтратекстуальності, автоінтертекстуальності, полігенетичності, які дають змогу цілісніше уявити структуру інтертекстуальних зв'язків у літературі XX століття.

Наукова новизна дослідження полягає у створенні комплексного методичного підходу до аналізу інтертекстуальності, який включає поетапний алгоритм: ідентифікацію інтекстів, виявлення типів їх взаємодії з прототекстом та визначення їхнього функціонального навантаження в художній структурі. Уперше акцентовано на системному аналізі інтертекстуальних стратегій у поезії Т. С. Еліота, зокрема в аспекті полігенетичності, де відбувається багаторівневе накладання джерел (античних, біблійних, фольклорних, літературних). Новизна також полягає у практичному поєднанні теоретико-літературного аналізу з методичними рекомендаціями для викладання зарубіжної літератури, що розширює можливості міждисциплінарних досліджень.

Практичне значення роботи виявляється у можливості використання розробленого аналітичного алгоритму під час вивчення поезії Еліота та інших модерністів у навчальних курсах зарубіжної літератури. Запропоновані методичні рекомендації можуть стати основою для організації практичних занять, літературних аналізів та семінарів, де студенти зможуть застосовувати інтертекстуальний підхід для роботи з художнім текстом. Крім того, результати дослідження можуть бути використані викладачами для створення навчально-методичних матеріалів, а також дослідниками у подальших наукових розвідках, присвячених не лише творчості Еліота, а й ширшому колу літературних текстів, що демонструють інтертекстуальну природу.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ В ПОЕЗІЇ Т. С. ЕЛЮТА

1.1. Теоретичні засади: визначення інтертекстуальності, інтратекстуальності, автоінтертекстуальності, поняття полігенетичності

Феномен інтертекстуальності є одним із найважливіших у сучасному літературознавстві, оскільки він розкриває механізм взаємодії текстів і забезпечує розуміння художнього твору як відкритої структури, що перебуває у безперервному діалозі з культурною традицією. Термін «інтертекстуальність» увійшов до наукового обігу завдяки працям Ю. Кристевой, яка запропонувала розглядати текст як «мозаїку цитат», у якій перетинаються і взаємодіють різні культурні коди [4, с. 69]. За визначенням Кристевой, інтертекстуальність постає як універсальна властивість будь-якого тексту, адже він завжди є похідним від попередніх текстів, які відображаються у ньому у формі алюзій, ремінісценцій, цитат чи прямих запозичень [7, с. 112].

Ролан Барт розвинув це положення, підкресливши, що інтертекстуальність є категорією, яка скасовує авторську монополію на смисл, оскільки текст завжди формується з «уже написаного» і втілює множинність культурних голосів [9, с. 54]. У цьому контексті текст розглядається як простір взаємодії не лише літературних, а й філософських, релігійних, фольклорних, історичних дискурсів, що створює безмежне поле інтерпретацій [11, с. 83]. Жерар Женетт запропонував розширене бачення інтертекстуальності, визначаючи її як одну з форм «транстекстуальності», поряд із гіпертекстуальністю, метатекстуальністю та архітекстуальністю [13, с. 47]. Це

дозволяє систематизувати типи зв'язків між текстами й окреслити методологічні засади їхнього аналізу.

Поряд із терміном «інтертекстуальність» у сучасному літературознавстві набули поширення й споріднені категорії. Однією з них є «інтратекстуальність», яка означає внутрішню систему відсилань у межах одного тексту або між різними творами одного автора [15, с. 102]. Завдяки інтратекстуальності відбувається формування цілісності авторської поетики, що проявляється у повторенні мотивів, образів, сюжетних моделей. У поезії Т. С. Еліота інтратекстуальність виявляється, наприклад, у повторному зверненні до мотиву спустошеності, урбаністичної самотності, розриву між минулим і сучасним, що простежується від «Пісні кохання Дж. Альфреда Пруфрока» до «Порожніх людей» [17, с. 56].

Тісно пов'язане з інтратекстуальністю поняття автоінтертекстуальності передбачає свідому самореференційність у творчості письменника, коли автор цілеспрямовано використовує власні тексти як джерело для створення нових художніх смислів [18, с. 91]. Це може проявлятися у формі самоповторів, трансформацій власних образів чи алюзій на попередні твори. Для Еліота автоінтертекстуальність є важливим поетичним інструментом: наприклад, мотив «порожнечі» у «Порожніх людях» розвиває інтуїції, закладені в «Безплідній землі», а символіка урбаністичного пейзажу, започаткована у ранніх віршах, знаходить нові відтінки у пізніх текстах [19, с. 143]. Така стратегія формує у читача відчуття багатоголосся навіть у межах одного авторського корпусу.

Особливого значення у межах дослідження набуває поняття полігенетичності, яке окреслює багатоджерельність інтертекстуальної структури твору [21, с. 67]. Полігенетичність передбачає накладання різних культурних пластів – античних міфів, біблійних сюжетів, фольклорних мотивів, класичних і модерних літературних традицій. У поезії Еліота полігенетичність

проявляється у своєрідному нашаруванні текстів, коли алюзії на античних авторів поєднуються з відсиланнями до середньовічної містики, творів Шекспіра, Данте чи сучасних йому поетів [22, с. 118]. Це створює багатовимірний простір, де кожен інтекст набуває нового значення залежно від контексту й співвідноситься з іншими культурними кодами.

Отже, інтертекстуальність як ключова категорія сучасної гуманітаристики відкриває широкі можливості для аналізу поезії Т. С. Еліота, яка вирізняється складною системою текстових перехресть і взаємодією різнорівневих джерел. Урахування інтратекстуальності та автоінтертекстуальності дозволяє простежити внутрішню логіку його творчості, а застосування концепту полігенетичності – усвідомити поезію Еліота як багат шарову структуру, де культурні традиції минулого взаємодіють із модерністським художнім баченням сучасності.

Розглядаючи феномен інтертекстуальності у ширшому контексті, варто підкреслити, що ця категорія не лише відображає діалогічність літератури, але й забезпечує зв'язок між літературним текстом та позалітературними дискурсами. Інтертекстуальність дає змогу виявити впливи філософських концепцій, культурних парадигм та навіть політичних і соціальних контекстів на структуру художнього твору. У випадку Т. С. Еліота це особливо важливо, оскільки його поезія відображає кризові явища початку XX століття, розчарування після Першої світової війни, втрату ціннісних орієнтирів та пошуки нового духовного змісту [24, с. 211]. Саме інтертекстуальність уможливлює введення в текст чужих голосів і культурних кодів, що репрезентують різні історичні епохи та культурні традиції, створюючи своєрідну полілогічну тканину.

Не менш важливим є питання функціонального навантаження інтертекстуальності. У літературознавстві виділяють кілька основних функцій: ідентифікаційну, яка відсилає до певного культурного джерела; аксіологічну, що закріплює певні ціннісні смисли; експресивну, яка підсилює емоційний

ефект; та структуротворчу, що забезпечує цілісність композиції [25, с. 98]. Для Еліота характерним є поєднання цих функцій: алюзії на античних і середньовічних авторів надають його поезії високого стилістичного регістру, тоді як цитати з популярної культури або фрагменти повсякденної мови вводять ефект дисонансу, виявляючи роздвоєність культурного простору. Так, у «Безплідній землі» алюзії на Шекспіра й Данте співіснують із побутовими діалогами та ритмікою джазу, створюючи ефект багатоголосся й фрагментарності [26, с. 135].

Особливістю інтертекстуальної стратегії Еліота є активне використання так званих прецедентних текстів, тобто таких, що мають канонічний статус у культурі та слугують базовим джерелом інтерпретацій. У його поезії часто зустрічаємо цитати з Біблії, античних епосів, англійських класиків, які формують «культурний хор» і відображають принцип «чуже як своє» [27, с. 201]. Прецедентні тексти у нього виконують не лише роль ілюстративного матеріалу, а й стають підґрунтям для створення нового смислу, часто парадоксального й навіть антиномічного щодо оригіналу. Така стратегія відповідає модерністській установці на оновлення традиції через її трансформацію, а також відображає еліотівське розуміння «традиції і індивідуального таланту» [28, с. 76].

У науковому дискурсі доволі поширеною є думка про те, що інтертекстуальність у поезії Еліота виконує ще одну важливу функцію – конструювання нового типу читача. Адресат його поезії має бути підготовленим до того, щоб розпізнавати алюзії, ідентифікувати джерела цитат і співвідносити їх з культурним контекстом. Такий читач виступає своєрідним співтворцем тексту, адже саме від його інтерпретаційної активності залежить відновлення цілісності фрагментарної структури [29, с. 244]. У цьому сенсі поезія Еліота відбиває модерністську естетику «ускладненого тексту», яка передбачає високий рівень інтелектуальної участі реципієнта.

Варто також зазначити, що інтертекстуальність у творчості Еліота нерозривно пов'язана із принципом міфологізації. Поет активно використовує міфологічні сюжети й архетипи як універсальні структури, здатні впорядкувати хаотичну сучасність. Такий підхід він сам називав «міфологічним методом», наголошуючи на його значенні для осмислення історії й культури [30, с. 57]. Наприклад, у «Безплідній землі» він поєднує античний міф про Філомелу з легендою про Святого Грааля, створюючи багатшарову модель занепаду й можливого відродження цивілізації. Полігенетичність цього твору виявляється у складному нашаруванні джерел: античні тексти співіснують із християнськими та модерними, формуючи цілісний художній простір [31, с. 129].

Категорія полігенетичності дає змогу розглядати поезію Еліота як «текст у текстах», де культурні пласти не лише накладаються один на одного, але й взаємодіють між собою. Це створює динамічний ефект «політекстуальності», коли один інтекст відкриває нові горизонти інтерпретації іншого [32, с. 81]. У такій перспективі поезія Еліота постає не лише як художній твір, а й як модель культурної пам'яті, де кожен інтекст є «відлунням» попередніх традицій і водночас новим голосом у сучасному контексті.

Таким чином, інтертекстуальність, інtrateкстуальність, автоінтертекстуальність і полігенетичність утворюють методологічний каркас, що дозволяє осмислити поезію Т. С. Еліота у всій її складності й багатогранності. Вони дають можливість не лише ідентифікувати джерела його художніх образів, але й зрозуміти механізми створення нових смислів через трансформацію традиції. У поєднанні ці категорії відкривають перспективи для комплексного аналізу модерністського тексту, де «чуже» і «своє» переплітаються, а минуле й сучасне взаємодіють у багатоголосному поетичному просторі.

Розглядаючи інтертекстуальність у поезії Т. С. Еліота, неможливо оминати проблему співвідношення «чужого» й «свого» в художньому тексті.

Саме ця дихотомія, яка стала основоположною в працях Ю. Кристевой та Р. Барта, виявляється особливо продуктивною для аналізу модерністської поезії, адже вона дозволяє зрозуміти механізми творчої трансформації культурної спадщини [34, с. 92]. У творах Еліота чужий текст ніколи не залишається статичним; він перетворюється, набуває нових смислів, стає частиною нової семіотичної системи. При цьому сам поет підкреслював у своїх есеях, що справжня традиція не є механічним повторенням минулого, а передбачає його творче оновлення у світлі сучасності [35, с. 47]. Таким чином, інтертекстуальність у його творчості виконує роль «каналу комунікації» між поколіннями, через який відбувається діалог культурних епох.

Важливим є й те, що інтертекстуальність у поезії Еліота не обмежується рівнем прямого цитування чи ремінісценцій. Вона охоплює й глибинніші рівні текстотворення — структурний, тематичний, образний. Наприклад, композиційна фрагментарність його поезій сама по собі є інтертекстуальною стратегією, адже імітує «монтаж» різномірних дискурсів, що відсилає читача до техніки кінематографу, модерністського живопису чи навіть до поліфонічної музичної форми [36, с. 138]. Таким чином, інтертекстуальність набуває не лише літературного, а й міжмистецького виміру, що відкриває нові горизонти для дослідження поетики модернізму.

Не менш суттєвим є питання про типи інтертексту, що проявляються у творчості Еліота. Дослідники розрізняють цитатний, алюзійний, ремінісцентний та імітаційний типи [37, с. 56]. Цитатний інтертекст відображає пряме включення чужого тексту в авторський; алюзійний — передбачає натяк, що апелює до культурної пам'яті читача; ремінісцентний — є ненавмисним або підсвідомим відтворенням чужих образів; імітаційний — пов'язаний зі стилізацією або пародіюванням. У поезії Еліота всі ці типи часто переплітаються. Так, у «Безплідній землі» ми знаходимо прямі цитати з Данте, алюзії на шекспірівських героїв, ремінісценції з античної міфології та стилізації

під релігійні тексти. Це свідчить про те, що інтертекстуальність у його поезиї функціонує як багаторівневий і водночас багатожанровий феномен [38, с. 214].

Особливий інтерес становить також інтратекстуальна й автоінтертекстуальна специфіка його поезики. Інтратекстуальність дозволяє простежити внутрішні зв'язки між його творами: мотиви урбаністичної самотності, кризи духовності, зневіри в людських стосунках повторюються й розвиваються в різних поезіях, створюючи єдиний «поетичний всесвіт» [39, с. 101]. Автоінтертекстуальність же посилює цю єдність: Еліот нерідко цитує або переосмислює власні попередні рядки, створюючи ефект самодіалогу, коли поет вступає у розмову із самим собою, але на іншому етапі творчості. Це робить його поезію не лише багатоголосною у зовнішньому плані (через інші тексти), але й поліфонічною у внутрішньому сенсі (через самоповтори й саморефлексії).

У межах сучасної гуманітаристики особливе значення має й категорія полігенетичності, яка виводить інтертекстуальність за межі простої суми чужих текстів. Полігенетичність підкреслює багатоджерельність художнього твору, його здатність об'єднувати у собі голоси різних культурних традицій і епох [40, с. 89]. Це явище надзвичайно показове для поезії Еліота, яка одночасно «говорить» мовами античності, середньовіччя, Ренесансу, романтизму й модернізму. Кожен окремий інтекст не існує ізольовано, а вступає у складну взаємодію з іншими, створюючи так звану «поліфонію культурних кодів». Наприклад, у «Порожніх людях» алюзії на Данте співіснують із відсиланнями до популярних пісень, що демонструє здатність поета одночасно працювати з високою й масовою культурою [41, с. 154].

Деякі науковці наголошують, що полігенетичність у поезії Еліота можна трактувати як своєрідний «модерністський палімпсест» [42, с. 77]. Його твори функціонують як нашарування текстів, де новий запис не стирає попереднього, а лише робить його менш виразним, водночас зберігаючи можливість його прочитання. Така структура зумовлює багатозначність поезії, адже кожен

інтекст може бути прочитаний у кількох площинах: як відсилання до оригіналу, як елемент нового художнього цілого та як культурний символ, що отримує нове життя. У цьому полягає принципова відмінність інтертекстуальності Еліота від простої цитатності: його тексти не є колажами, а складними організмами, де всі елементи взаємодіють і взаємно трансформуються.

Варто наголосити й на тому, що інтертекстуальність у творчості Еліота виконує ще одну важливу функцію – структурування історичного часу. Його поезія створює ілюзію одночасної присутності минулого й сучасного, адже алюзії на античних авторів, біблійні образи та середньовічні символи співіснують із модерними урбаністичними реаліями [43, с. 190]. Це дозволяє Еліоту репрезентувати сучасність як епоху «руїни й уламків», але водночас окреслити перспективу відродження через діалог із традицією. Саме інтертекстуальність стає для нього засобом подолання історичної розірваності та способом інтеграції сучасної людини у велику культурну пам'ять.

Таким чином, інтертекстуальність, інтратекстуальність, автоінтертекстуальність і полігенетичність у поезії Т. С. Еліота постають не ізольованими категоріями, а взаємопов'язаними складниками його поетики. Вони дозволяють досягнути складний характер модерністського тексту, що постійно перебуває у русі, у процесі «переписування» традиції, у діалозі між епохами й культурами. Поезія Еліота демонструє, що інтертекстуальність є не другорядним елементом, а фундаментальним принципом модерністського мислення, який відкриває шлях до нових інтерпретацій і робить текст невичерпним у своєму значенні.

Сучасний стан літературознавчих досліджень інтертекстуальності свідчить про багатовимірність цього явища, адже воно водночас охоплює поетологічний, культурологічний, філософський та герменевтичний виміри. Від перших концепцій про «чужу мову» та поліфонію роману до постструктуралістських інтерпретацій Ю. Кристевой й Р. Барта, що трактували

текст як «мозаїку цитат» і простір нескінченного діалогу, ідея інтертекстуальності набула статусу універсальної категорії гуманітарного знання [45, с. 63]. У цьому контексті поезія Т. С. Еліота стає особливим об'єктом аналізу, адже вона репрезентує майже всі теоретично окреслені форми інтертекстуальності — від прямої цитати до прихованої ремінісценції чи стилізації. Його творчість часто розглядають як практичне втілення тих самих ідей, які пізніше були сформульовані теоретиками постструктуралізму [46, с. 112].

Структуралістичний підхід акцентує увагу на виявленні й класифікації формальних інтертекстуальних зв'язків: алюзій, цитат, ремінісценцій, топосів. З цього погляду поезія Еліота є своєрідним «каталогом» інтертекстів, які підлягають систематизації й порівнянню. Наприклад, «Безплідна земля» може бути досліджена як структура, що включає міфологічні, біблійні, літературні та культурні коди, які можна ідентифікувати й впорядкувати за принципом походження [47, с. 74]. Постструктуралістичний підхід, навпаки, підкреслює нескінченність інтерпретацій, що виникають завдяки інтертексту. Для Р. Барта важливо не те, звідки походить цитата, а те, як вона функціонує в новому контексті, які смисли актуалізуються в процесі читання [48, с. 88]. У цьому сенсі інтертекстуальність у поезії Еліота — це не стільки сукупність посилань на традицію, скільки механізм породження нових значень, що постійно змінюються залежно від культурної та читацької оптики.

Культурологічний підхід дозволяє розглядати інтертекстуальність як форму «пам'яті культури» (термін Ю. Лотмана), що забезпечує спадкоємність і водночас трансформацію культурного досвіду [49, с. 131]. У цьому сенсі Еліот виступає як поет-архіварій, який зберігає й водночас переписує традицію, «монтує» її фрагменти в нову художню форму. Його поезія функціонує як культурний текст, де зустрічаються й взаємодіють античність і сучасність, сакральне й профанне, висока культура й популярні коди. Саме така культурна

багат шаровість і зумовлює складність та багатозначність еліотівської поезії [50, с. 97].

Герменевтичний підхід, розроблений Г. Гадамером і П. Рікером, звертає увагу на інтерпретаційну природу інтертекстуальності. Будь-яке включення чужого тексту потребує нового тлумачення, що виводить читача на рівень «горизонту розуміння» [51, с. 204]. Еліотова поезія в цьому сенсі є лабораторією герменевтичного діалогу: читач, зустрічаючись із цитатою чи алюзією, змушений актуалізувати власні знання й культурні асоціації, а це означає, що кожне прочитання є унікальним. Наприклад, алюзія на Данте в «Порожніх людях» може бути зрозуміла як відсилання до «Божественної комедії», але одночасно вона виконує роль символу духовного зламу, що актуалізується у зовсім іншому історичному контексті ХХ століття [52, с. 156].

Окремо слід зазначити, що категорія інtrateкстуальності у творчості Еліота постає не лише як повторюваність мотивів і образів, а й як стратегія створення єдиного семіотичного простору, де кожен твір перегукується з іншими. Так, «Пісня любові Дж. Альфреда Пруфрока» може бути прочитана як своєрідний «пролог» до «Безплідної землі», оскільки в обох текстах звучать мотиви фрагментарності, відчуження та культурного занепаду [53, с. 62]. Автоінтертекстуальність у такому випадку не просто демонструє розвиток тематики, а формує внутрішню архітектоніку всієї поетичної спадщини Еліота.

У сучасному літературознавстві особливий інтерес становить також феномен інтермедіальності, тісно пов'язаний з інтертекстуальністю. Еліот активно використовує образні структури, притаманні іншим видам мистецтва: музиці, живопису, театру. Це створює ефект багаторівневої інтертекстуальності, коли поетичний текст взаємодіє не лише з літературними прототекстами, але й з культурними кодами інших мистецьких систем [54, с. 118]. Саме тому аналіз його поезії потребує міждисциплінарного підходу, що дозволяє врахувати не лише літературні, а й ширші культурні контексти.

Таким чином, інтертекстуальність, інтратекстуальність, автоінтертекстуальність та полігенетичність у поезії Т. С. Еліота є багатограними явищами, які вимагають комплексного аналізу. Вони поєднують у собі структурний і семантичний рівні, відображають діалог між текстами та культурами, забезпечують одночасне існування традиції й новаторства. Саме тому дослідження інтертекстуальних стратегій Еліота дозволяє не лише глибше зрозуміти його індивідуальну поетику, а й окреслити ширші закономірності модерністського літературного мислення.

1.2. Форми й функції інтертекстуальності

Інтертекстуальність як явище літератури завжди пов'язана з конкретними формами свого вираження та виконанням певних функцій у структурі твору. На думку вчених, «будь-яке слово завжди чуже, перш ніж стати своїм», що означає його діалогічну природу і неминуче включення в мережу чужих голосів [14, с. 52]. Саме ця діалогічність, закладена у самій природі мови, обумовлює наявність різних форм інтертекстуальних зв'язків, які забезпечують багатоголосся художнього тексту.

Найбільш очевидною формою інтертекстуальності є цитата. Вона забезпечує буквальне введення фрагмента іншого тексту в новий художній контекст, перетворюючи запозичений елемент на важливий семантичний вузол [27, с. 119]. У «Безплідній землі» Т. С. Еліот не лише відкриває твір епіграфом з Петронія, але й активно залучає рядки з Данте, Шекспіра, буддистських текстів, поєднуючи їх у єдиному «поліфонічному хорі». Тут цитата виступає не просто «чужим словом», а знаком культурної тяглості та водночас способом актуалізації кризового стану сучасності.

Поруч із цитатою важливе місце займає алюзія, яка не має форми прямого цитування, але передбачає натяк на попередній текст, культурний образ або

міфологему [8, с. 233]. У поезії Еліота алюзії надзвичайно багаточисельні: у «Пруфроку» вони апелюють до Данте, Гамлета, біблійних сюжетів, водночас включаючи образи з популярної культури початку XX століття. Така полігенетичність алюзій вимагає від читача високого культурного рівня, адже лише при «розпізнаванні» чужих елементів можливе адекватне прочитання твору.

Ремінісценція є більш прихованою формою інтертекстуальності, яка проявляється у «відлуннях» чужого тексту через подібність образів, мотивів, ритміко-інтонаційних структур [19, с. 88]. У «Порожніх людях» відчуваються ремінісценції з Данте («Ті, хто втратили Божу любов») та Шекспіра, але водночас вони переплітаються з елементами англійського фольклору. Таким чином, ремінісценція виконує інтегративну функцію, вибудовуючи зв'язки між високою та народною культурами, сакральним і профанним.

Особливим різновидом є стилізація, коли автор свідомо імітує стиль іншого автора, епохи або жанру [33, с. 41]. Для Еліота характерна стилізація під біблійний пророчий дискурс, під артурівські легенди, під романтичну поезію, що, однак, набуває іронічного або трагічного відтінку в модерністському контексті. У «Безплідній землі» стилізація працює як спосіб показати розрив між традицією і сучасністю, між сакральним словом і його спустошеним відлунням у XX столітті.

Що ж до функцій інтертекстуальності, то їх можна класифікувати у кількох напрямках. По-перше, це смислотворча функція, адже інтертекст формує нові значення на перетині текстів [25, с. 76]. Наприклад, алюзії на середньовічну літературу в «Безплідній землі» вступають у діалог із буденними образами Лондона XX століття, створюючи ефект контрасту і семантичної напруги.

По-друге, інтертекстуальність виконує функцію легітимізації: звертаючись до канонічних текстів, автор утворює свій твір у межах

культурної традиції [5, с. 163]. Для Еліота цей механізм був особливо важливим, оскільки він прагнув поєднати модерністську поетику з класичною культурною спадщиною.

По-третє, варто виділити функцію проблематизації, яка зумовлює нестабільність смислів і відкритість інтерпретації [29, с. 132]. Накладання різнорідних цитат і алюзій створює ефект семантичного розламу: твір ніби відмовляється від єдиного смислу, пропонуючи замість нього поліфонічну багатозначність.

Нарешті, інтертекстуальність виконує естетичну функцію, адже введення чужого слова підсилює художню виразність, створює гру асоціацій і відкриває простір інтелектуального задоволення від розпізнавання [12, с. 207]. Для поезії Еліота ця функція має виняткове значення, оскільки саме завдяки складній інтертекстуальній мережі його тексти набувають багат шаровості та інтелектуальної привабливості.

Таким чином, форми інтертекстуальності — цитата, алюзія, ремінісценція, стилізація — забезпечують багатопланову структуру тексту, тоді як функції — смислотворча, легітимізуюча, проблематизуюча та естетична — визначають його культурну й художню роль. У поезії Т. С. Еліота інтертекстуальність виступає не лише технікою письма, а й способом мислення, завдяки якому модерністський твір утримує зв'язок із традицією і водночас пропонує її радикальне переосмислення.

Розглядаючи інтертекстуальність як універсальну властивість художнього тексту, слід наголосити, що форми її виявлення ніколи не обмежуються лише традиційними цитатами чи алюзіями. Дослідники наголошують на багатогранності цього феномену, оскільки інтертекстуальність може проявлятися також у прихованих етимологічних відсиланнях, у відтворенні архетипних сюжетних структур, у повторенні певних жанрових схем, у відлуннях мелодики чи ритміки [7, с. 201]. Таким чином, інтертекстуальна

мережа є не просто сукупністю вкраплень «чужого», а цілісною системою, яка формує семантичну тканину твору.

У цьому сенсі важливою формою є пародія, що завдяки свідомому перекручуванню або іронічному переосмисленню чужого тексту створює ефект критичного дистанціювання [18, с. 66]. Пародія не лише демонструє інтелектуальну гру автора з традицією, а й актуалізує проблемні зони культури. У випадку Еліота цей прийом іноді набуває форми «серйозної пародії», коли використання біблійної або літургійної стилістики у контексті духовної кризи XX століття сприяє не стільки висміюванню, скільки трагічному контрасту між сакральним і профанним.

Ще однією важливою формою інтертекстуальності є пастиш, що передбачає компіляцію елементів різних стилів і дискурсів без обов'язкового іронічного забарвлення [24, с. 154]. Поезія Еліота, зокрема «Безплідна земля», часто постає як складна мозаїка пастишів, де поєднуються уривки з античної літератури, середньовічної містики, модерністських експериментів та повсякденного мовлення. Така форма створює відчуття культурної енциклопедичності та водночас демонструє «роздробленість» сучасного світогляду.

Не менш значущою є форма гіпертекстуальності, яка за Ж. Женеттом означає перетворення одного тексту на інший через механізм пародії, травестії, імітації чи продовження [5, с. 92]. У Еліота ця форма проявляється у створенні нового тексту на основі старого: так, звернення до Данте або Шекспіра у його поезії часто не є прямим цитуванням, а радше функціонує як глибинний прототекст, який автор переосмислює і проектує на інший культурний ґрунт.

Якщо говорити про функції інтертекстуальності детальніше, то серед них варто виокремити ще кілька. Окрім уже названих смислотворчої, легітимізуючої, проблематизуючої та естетичної, інтертекстуальність виконує також інтерпретаційну функцію, оскільки вона спрямовує читача до

співставлення, пошуку першоджерел, до активної когнітивної діяльності [12, с. 221]. Таким чином, текст стає інтелектуальною грою, де автор задає загадку, а читач виступає співучасником її розгадування.

Крім того, інтертекстуальність має комунікативну функцію, адже вона поєднує не лише тексти, а й культури та епохи. Через інтертекстуальні зв'язки модерністський твір вступає у діалог із античністю, середньовіччям, Відродженням чи Просвітництвом, утверджуючи ідею неперервності культурного процесу [31, с. 74]. Завдяки цьому Еліот досягає ефекту «вічної сучасності» — його поезія не замикається в межах історичного моменту, а вбудовується у великий культурний континуум.

Досить важливою є також функція ідентифікації, яка дозволяє автору заявити про власне місце у літературній традиції. Через систему цитат, алюзій і ремінісценцій письменник вбудовує свій текст у канон, але водночас створює дистанцію, виявляючи своєрідність і новаторство [27, с. 141]. Для Еліота це мало особливе значення: з одного боку, він постійно апелює до традиції, наголошуючи на необхідності її збереження, а з іншого — пропонує модерністський злам, що радикально оновлює саму ідею літературної спадщини.

Ще однією вагомою функцією інтертекстуальності є структуротворча. У випадку Еліота інтертексти виконують роль своєрідного каркаса твору: наприклад, у «Безплідній землі» саме цитати та алюзії задають композиційну логіку, об'єднуючи розрізнені фрагменти в єдину поліфонічну систему [22, с. 188]. Таким чином, інтертекст виступає не просто елементом декору, а механізмом організації текстуальної цілісності.

Отже, аналіз форм і функцій інтертекстуальності засвідчує, що цей феномен є ключовим для розуміння модерністської поетики. Поезія Т. С. Еліота являє собою надзвичайно складну систему інтертекстуальних зв'язків, де поєднуються цитати, алюзії, ремінісценції, стилізації, пастиші та пародії, які не

лише забезпечують семантичне багатство, а й визначають композиційну структуру творів. Функції інтертекстуальності — від смислотворчої до комунікативної й структуротворчої — демонструють, що цей механізм є не допоміжним, а фундаментальним для побудови художнього світу поета. Саме завдяки інтертекстуальності Еліот зміг створити своєрідну «поетичну енциклопедію культури», яка водночас віддзеркалює кризу цивілізації та шукає нові засоби її подолання.

1.3. Інтертекстуальні стратегії: прецедентні тексти, фольклор, міфи; типи інтертексту

Інтертекстуальні стратегії у поезії Т.С.Еліота виступають одним із центральних елементів формування його модерністської поетики та визначають специфіку взаємодії тексту з літературною і культурною традицією. Під інтертекстуальною стратегією розуміють сукупність прийомів і способів, за допомогою яких автор організовує взаємозв'язок власного тексту з іншими текстами та культурними кодами [14, с. 112]. У дослідженнях наголошується, що Еліот активно використовує як прямі, так і непрямі інтертекстуальні зв'язки, поєднуючи цитати, алюзії, ремінісценції, стилізації та пастиші в єдину складну мережу [7, с. 87].

Однією з найпоширеніших стратегій є звернення до прецедентних текстів, тобто канонічних творів літератури, що стають орієнтиром для побудови художнього світу. Для Еліота такими текстами були античні автори (Овідій, Гораций), середньовічні письменники (Данте, Чосер) і модерністи-попередники (Джойс, Пруст) [21, с. 54]. Використання прецедентних текстів у «Безплідній землі» проявляється через епіграфи та цитати, що забезпечують культурний і композиційний каркас твору та задають тональну основу для подальших алюзій і паралелей.

Не менш важливим є звернення до фольклору, що включає народні пісні, прислів'я, приказки та елементи міської усної традиції [3, с. 198]. У поезії Еліота фольклор виконує як естетичну, так і смислотворчу функцію, створюючи контраст між високою літературною традицією та буденним повсякденням. У «Пруфроку» вставки з англійських народних пісень забезпечують ефект суспільного коментаря, де приватні та колективні переживання переплітаються у складний семантичний континуум.

Використання міфів є ключовим аспектом інтертекстуальної стратегії Еліота. Міфи, як античні, так і біблійні, створюють універсальні аналогії між минулим і сучасним, формуючи багатопланову символіку твору [11, с. 141]. Так, у «Безплідній землі» міф Талії, що символізує духовну пустку та втрату сенсу життя, стає структурним і смисловим каркасом, через який поет організовує сучасні події та настрої. Міфологічні стратегії підкреслюють полігенетичність тексту, об'єднуючи культурні коди різних епох і цивілізацій.

Класифікація типів інтертексту включає прямий текст, який фіксує буквальне цитування, непрямий текст, проявлений у алюзіях та стилізаціях, а також інтертекстуальні відлуння, що виявляються у ремінісценціях, образних і ритмічних повтореннях [29, с. 112]. В поезії Еліота ці типи часто комбінуються, створюючи багатопланову мережу смислів: епіграфи з античних авторів поєднуються з біблійними алюзіями та фольклорними відлуннями, формуючи поліфонічний текст.

Інтертекстуальні стратегії забезпечують поліфункціональність твору, поєднуючи смислотворчу, композиційну, естетичну, культурну та інтерпретаційну функції [17, с. 93]. Завдяки цим стратегіям текст стає відкритим для багатовимірного аналізу: читачу пропонується реконструювати культурні, історичні та літературні зв'язки, розпізнавати алюзії та ремінісценції, оцінювати паралелі між минулим і сучасним.

Особливою формою стратегії є полігенетична інтеракція, коли переплітаються тексти різних культурних і історичних пластів, утворюючи багат шарову семантичну мозаїку [26, с. 165]. Це проявляється у взаємодії античних авторів, середньовічних текстів та сучасної літератури і фольклору, що дозволяє Еліоту створювати власний модерністський текст у контексті світової культури. Такий підхід демонструє здатність поезії одночасно відображати локальні реалії та універсальні культурні закономірності.

Отже, інтертекстуальні стратегії Еліота — це складний комплекс прийомів, що включає цитати, алюзії, ремінісценції, стилізації, пародії, пастиші, фольклорні та міфологічні відсилання. Вони реалізують багатофункціональні завдання: формують смисл, структуру, естетику, культурну та інтерпретаційну перспективу тексту. Завдяки цим стратегіям поезія Еліота стає поліфонічним, багат шаровим і відкритим для різних рівнів аналізу та інтерпретації, що є ключовим для розуміння модерністської літератури та її місця в культурній традиції.

Інтертекстуальні стратегії Т. С. Еліота не обмежуються суто літературними цитатами та алюзіями, а охоплюють широкий спектр культурних кодів і соціальних практик, що дозволяє поету створювати текст, насичений багаторівневими смислами та символами. Особливу роль відіграє поєднання різнорідних джерел, що включають класичну літературу, середньовічні тексти, сучасну літературу, фольклор, міфи, релігійні тексти та навіть урбаністичні образи міського середовища [2, с. 174]. Такий підхід забезпечує взаємодію локального та універсального, дозволяючи тексту одночасно відображати конкретні соціокультурні реалії та універсальні культурні теми.

У практичному плані інтертекстуальні стратегії реалізуються через складну систему композиційних прийомів. Наприклад, у «Пруфроку» поет активно застосовує принцип фрагментарності, коли уривки з різних джерел поєднуються у нелінійній структурі, що вимагає від читача активної участі у

реконструкції смислу [9, с. 201]. У цьому творі алюзії на англійську літературну традицію, біблійські цитати та фольклорні мотиви формують контрастні шари тексту, що створює ефект інтертекстуальної напруженості та символічної полівимірності.

У «Безплідній землі» стратегія полігенетичної інтеракції набуває ще більшого значення, оскільки текст організовується на принципі «текст у тексті», де античні, середньовічні та сучасні джерела формують складну мережу семантичних відносин [15, с. 132]. Епіграфи, цитати, ремінісценції та стилізації перетворюють текст на своєрідний культурний конденсат, де минуле і сучасне взаємодіють у складному символічному полі. Таким чином, інтертекстуальні стратегії дозволяють поету поєднувати часові шари, культурні традиції та індивідуальні авторські інновації, створюючи унікальну поетичну мапу.

Функціональна багатоплановість інтертекстуальних стратегій проявляється і у формуванні композиційної структури творів. Інтертекстуальні елементи виконують структурну, смислотворчу, естетичну та культурну функції одночасно, що дозволяє Еліоту досягати ефекту полівимірності та багат шаровості [18, с. 121]. Наприклад, елементи античної поезії не лише забезпечують смислову основу, а й формують ритмічну та композиційну канву тексту, водночас створюючи культурні відсилання, які читач може реконструювати.

Особливу увагу слід приділити взаємодії між міфологічними та фольклорними кодами, що забезпечує багатовимірність смислів та універсальність поетичного тексту. Міфи в поезії Еліота слугують засобом узагальнення та символізації, дозволяючи поету формувати філософську та культурну перспективу, а фольклорні мотиви вводять елементи соціальної реальності, індивідуальні і колективні переживання, що створює ефект глибокого емоційного резонансу [23, с. 89]. Поєднання цих рівнів формує

унікальний інтертекстуальний каркас, який організовує як композицію, так і смислову систему твору.

Важливим аспектом є також взаємодія прямих і непрямих типів інтертексту. Прямі цитати з античних або біблійних авторів у поєднанні з непрямыми алюзіями, ремінісценціями та стилізаціями створюють ефект текстової поліфонії, де кожен шар не лише доповнює, а й коментує інші [6, с. 203]. У «Порожніх людях» цей прийом дозволяє поетові синтезувати різні культурні традиції, формуючи одночасно локальні та універсальні смисли.

Інтертекстуальні стратегії Еліота, як показує аналіз, мають не лише естетичне, а й методологічне значення. Вони формують алгоритм сприйняття тексту, що передбачає активну участь читача у виявленні цитат, алюзій, ремінісценцій та інших інтертекстуальних елементів [20, с. 156]. Це дозволяє розглядати поезію Еліота як систему відкритих смислів, де кожен інтертекстуальний зв'язок виконує множинні функції: від смислотворчої до естетичної і культурної, що підтверджує високу складність та багатовимірність модерністського тексту.

Таким чином, інтертекстуальні стратегії Т.С.Еліота формують комплексний механізм, що поєднує цитування, алюзії, ремінісценції, стилізації, пастиші, фольклорні та міфологічні відсилання, забезпечуючи багатофункціональність тексту, його поліфонічність і багат шаровість. Ці стратегії дозволяють читачу реконструювати культурні та історичні зв'язки, усвідомлювати складні літературні й соціальні контексти, а також формують підґрунтя для наукового аналізу та методичного використання текстів модерністської поезії.

Інтертекстуальні стратегії Еліота мають також значну когнітивну та рецептивну функцію, оскільки вони стимулюють активну участь читача у процесі декодування тексту. Читач не лише сприймає сюжетні події або емоційні переживання, а й розпізнає численні алюзії, цитати, ремінісценції та

міфологічні коди, що потребує знання літературного, культурного та історичного контексту [8, с. 178]. Такий підхід забезпечує багатовимірність інтерпретації та формує ефект відкритого тексту, коли кожен новий читач здатен виявити власні зв'язки між текстами, створюючи унікальний смисловий конструкт.

Особливо цікавим є поєднання міфологічних та фольклорних пластів, що дозволяє поету синтезувати високі культурні теми з повсякденними переживаннями сучасної людини. У «Пруфроку» і «Безплідній землі» присутні мотиви ритуалу, загибелі, духовної пустоти, які накладаються на буденне життя міста та індивідуальний досвід героїв, створюючи багатосаровий ефект символічного резонансу [13, с. 97]. Цей прийом демонструє здатність тексту одночасно функціонувати на рівні універсальної культурної алегорії і на рівні конкретної соціальної реальності.

Іншим важливим аспектом є використання прецедентних текстів для композиційної організації поезії. Еліот часто звертається до античних поетів або модерністських попередників не тільки для цитування чи алюзій, а й як до структурного каркасу, що задає ритм, побудову строф, внутрішню динаміку тексту [22, с. 188]. У «Порожніх людях» це проявляється у поєднанні назви, паралельних образів та повторюваних мотивів із текстами Джойса та інших сучасних авторів, що створює своєрідний «текстуальний ехо-ефект».

Типологія інтертексту в поезії Еліота демонструє широкий спектр комбінацій: прямі цитати, непрямі алюзії, ремінісценції, стилізації, пастиші, пародії, фольклорні й міфологічні відсилання [16, с. 143]. У багатьох випадках ці типи взаємодіють, формуючи складні полівимірні мережі смислів, де кожен елемент одночасно виконує композиційну, смислотворчу та естетичну функції. Це дозволяє поету не лише створювати багатосаровий текст, а й інтегрувати культурні, історичні та соціальні шари в єдину семантичну структуру.

Полігенетична інтеракція в поезії Еліота виступає як стратегія об'єднання різнорідних текстових пластів у єдину смислову систему. Вона дозволяє поету транслювати складні історичні, культурні та соціальні процеси через взаємодію минулого та сучасного, формуючи текст, який відображає універсальні закономірності розвитку культури та суспільства [20, с. 157]. Завдяки цьому інтертекстуальні стратегії Еліота стають не лише художнім, а й методологічним інструментом для дослідження літературних текстів та розвитку критичного мислення.

Інтертекстуальні стратегії поєднують у собі смислотворчу, композиційну, естетичну, культурну та інтерпретаційну функції, створюючи текст, який одночасно є складним культурним феноменом і предметом системного наукового аналізу [25, с. 196]. Поезія Еліота, завдяки цим стратегіям, стає багатофункціональним простором, де читач може одночасно спостерігати історичні алюзії, культурні відсилання, міфологічні паралелі та соціальні реалії, що робить її надзвичайно цінною для педагогічної практики, досліджень модерністської літератури та методологічного аналізу інтертекстуальних явищ.

Висновки до першого розділу

Проведений аналіз теоретико-методологічних аспектів інтертекстуальності у поезії Т. С. Еліота дозволяє констатувати, що інтертекстуальні явища є невід'ємною складовою модерністського письма поета та визначають специфіку його художньої концепції. Інтертекстуальність у творах Еліота реалізується на кількох рівнях: через прямі та непрямі цитати, алюзії, ремінісценції, стилізації, пастиші, фольклорні та міфологічні відсилання, що забезпечує багатшаровість, поліфонічність і відкритість тексту для різнорівневих інтерпретацій.

З'ясовано, що форми та функції інтертексту в поезії Еліота охоплюють смислотворчу, композиційну, естетичну, культурну та інтерпретаційну площини, завдяки чому текст стає багатофункціональним та багатовимірним. Використання прецедентних текстів, фольклору та міфологічних мотивів не лише збагачує художню структуру твору, а й дозволяє поету поєднувати локальні реалії з універсальними культурними темами, створюючи ефект полігенетичності.

Інтертекстуальні стратегії виконують одночасно методологічну і педагогічну функції, оскільки формують систему сприйняття тексту, що передбачає активну участь читача у реконструкції смислів та культурних зв'язків. Водночас вони забезпечують організацію композиції, ритму, образної системи та символічної структури твору, роблячи поезію Еліота унікальним зразком модерністського письма.

Таким чином, теоретико-методологічна база дослідження інтертекстуальності демонструє, що вивчення різних видів і стратегій інтертексту у поезії Еліота є необхідним для розкриття глибинних смислів текстів, визначення їхнього культурного контексту, а також формування методичних підходів до аналізу модерністської поезії загалом.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ

2.1. Етапи аналізу: ідентифікація текстових інтекстів, тип взаємодії з прототекстом, визначення функціонального навантаження (аналітичний алгоритм)

Аналіз інтертекстуальності в поезії Т. С. Еліота вимагає системного підходу, що включає кілька послідовних етапів. Кожен з них сприяє глибшому розумінню того, як Еліот взаємодіє з літературною традицією та створює багат шаровий текст.

Першим кроком є виявлення інтекстів — інших текстів, на які здійснюється посилення або з якими відбувається взаємодія. Це можуть бути прямі цитати, алюзії, ремінісценції, стилізації, пастиші, фольклорні та міфологічні відсилання. Важливо також класифікувати ці інтексти за їхнім походженням, жанром та культурним контекстом. Наприклад, у поезії Еліота можна виявити посилення на античних авторів, середньовічних письменників, біблійні тексти, а також на сучасних авторів. Ідентифікація інтекстів дозволяє зрозуміти, які саме культурні та літературні традиції впливають на формування поетичного світу Еліота.

Наступним етапом є аналіз того, яким чином Еліот використовує попередні тексти. Це може бути пряме цитування, створення алюзій, стилістична або жанрова трансформація. Визначення типу взаємодії дозволяє оцінити ступінь авторської інтерпретації та переробки прототексту. Наприклад, у "Безплідній землі" Еліот використовує міфологічні мотиви, переробляючи їх у контексті сучасної реальності. Це створює ефект полігенетичності та дозволяє поету поєднувати локальні реалії з універсальними культурними темами.

Останнім етапом є аналіз того, яку роль виконують інтексти в межах конкретного твору. Це може бути створення контексту, виконання символічної функції, сприяння розвитку теми або характеру. Визначення функціонального навантаження дозволяє зрозуміти, як інтертекстуальні стратегії сприяють формуванню загальної концепції твору та які смислові шари вони додають до основного тексту. Наприклад, у "Пруфроку" вставки з англійських народних пісень створюють ефект суспільного коментаря, де приватні та колективні переживання переплітаються у складний семантичний континуум.

Після виконання вищезазначених етапів необхідно здійснити комплексний аналіз, який об'єднує результати попередніх кроків. Це дозволяє побудувати цілісну картину того, як інтертекстуальність функціонує в поезії Еліота, як вона взаємодіє з іншими елементами твору та як сприяє формуванню його унікального поетичного стилю.

Сучасні технології дозволяють застосовувати цифрові методи для аналізу інтертекстуальності. Наприклад, за допомогою програмного забезпечення можна виявити патерни повторюваних фраз або структур у тексті, що може допомогти в ідентифікації інтекстів та аналізі їх взаємодії з основним текстом. Це відкриває нові можливості для глибшого розуміння інтертекстуальних стратегій Еліота.

Важливо також враховувати роль читача в інтерпретації інтертекстуальних елементів. Різні читачі можуть по-різному сприймати ті чи інші інтексти залежно від їхнього культурного та літературного бекграунду. Тому аналіз інтертекстуальності повинен враховувати можливі варіанти інтерпретації та їх вплив на сприйняття твору в цілому.

Загалом, запропонований аналітичний алгоритм дозволяє здійснити комплексний аналіз інтертекстуальності в поезії Т. С. Еліота, що сприяє глибшому розумінню його творчості та методів взаємодії з літературною

традицією. Цей підхід може бути корисним не лише для дослідження поезії Еліота, а й для аналізу інтертекстуальності в інших літературних творах.

2.2. Прикладний аналіз поезій:

2.2.1. «Пруфрок...» і «Вірші» — фрагментарність, «чуже як своє», лейтмотиви

У поетичній палітрі Т. С. Еліота ранній цикл, в центрі якого стоїть «Пісня кохання Дж. Альфреда Пруфрока» («The Love Song of J. Alfred Prufrock»), а також суміжні вірші з першої збірки («Prufrock and Other Observations», 1917), виступає як концентрований лабораторний матеріал для аналізу інтертекстуальних стратегій, феномену фрагментарності та механізмів апропріації чужих текстів. Аналітичний розгляд цих творів вимагає поєднання формально-структурних, семантичних і рецептивних рівнів: фрагментарність слід розглядати не лише як композиційну рису, а як епістемологічну установку модернізму; «чуже як своє» — як операцію культурної переробки; лейтмотиви — як осі, що зв'язують локальні фрагменти в потенційно цілісний, але динамічний смисловий контекст.

Фрагментарність у «Пруфроку» функціонує на кількох взаємопов'язаних рівнях: синтаксичному (обривчасті речення, вставні репліки), композиційному (шматування на фрагменти, вставляння епіграфічних або цитатних елементів), семантичному (різнорівневі алюзії, що не відновлюють єдиного первинного сюжету) і часовому (переміжання спогадів, теперішніх вражень і культурних ремінісценцій). Ця фрагментарність не є ознакою недбалості, а представляє цілеспрямовану техніку: вона міметично відображає досвід суб'єкта, який переживає кризу ідентичності та часову роздробленість епохи. Фрагменти в поезії Еліота не просто «лежать поруч», вони взаємодіють через ефекти резонансу — семантичні відлуння одного елемента викликають кардинальні

зміни інтерпретації іншого. Отже, аналітик повинен працювати з текстом як з мережевою системою, де кожен вузол (фраза, образ, алюзія) має потенціал генерувати нові смисли в актах поєднання.

Синтаксична фрагментарність у «Пруфроку» проявляється, наприклад, у різких переходах від першої особи до звернень до уявного співрозмовника («Let us go then, you and I»), від інтимних спроб самовиховання до іронічних коментарів колективної культури. Такий синтаксичний монтаж створює враження мозаїчної думки: свідомість героя не лінійна, а поліритмічна, і читачеві належить реконструювати її контури. Композиційно поет використовує прийом «вставлених сцен» — уривки повсякденних діалогів, посилення на літургійні або класичні тексти, які вбудовуються у тимчасову шкалу приватної рефлексії, з одного боку, і у суспільно-культурний фон, з другого. Це означає, що фрагментарність виконує подвійне завдання: відтворити внутрішній стан індивіда і одночасно показати його в екстернальному культурному полі.

Механізм «чуже як своє» (appropriation) у ранній поезії Еліота — не просте запозичення, а трансформативна операція. Вона включає інтертекстуальний діалог із джерелами, де чужі речення, думки і мотиви вводяться в авторський контекст і проходять процес семантичної метаморфози. Така апропріація має кілька стратегічних варіантів: пряма цитата (епіграфи, безпосередні рядки), перефразування (тонка модифікація фрази зі збереженням її культурного «вантаж»), алюзія (натяк без буквального відтворення), стилізація (наслідування жанрових кодів) і трансформація (переосмислення мотиву з новою інтенцією). У «Пруфроку» Еліот використовує кожен з цих варіантів, що робить текст поле конфліктної зустрічі традицій: біблійної, шекспірівської, романтичної та популярної культури початку XX століття. Результат — полісемантичний картуш, де «чужість» зберігає своє походження, але водночас стає авторською речовиною.

Особливо виразною є операція перетворення біблійних та канонічних мотивів у повсякденні деталі. Наприклад, релігійні алюзії, розсічені сучасними міськими образами, створюють ефект сакрального відлуння в буденності — це одна з головних інтерпретативних хитрощів Еліота: сакральне не зникає, воно трансформується у саркастичну або трагічну інтонацію сучасності. Важливо підкреслити, що «чуже як своє» у випадку Еліота не є актом культурного домінування, а радше реміксом, де джерело зберігає свою інтенцію, але в новому контексті набуває додаткових, часто іронічних або критичних сенсів.

Лейтмотиви в «Пруфроку» — це конденсовані смислові осі, які повторюються в різних варіаціях і чинять стабілізуючу дію на фрагментарну структуру. До головних лейтмотивів належать мотиви часу і міряння життя («I have measured out my life with coffee spoons»), мотив сумніву та нерішучості («Do I dare? Do I dare?»), образи вечора і туману («the yellow fog that rubs its back upon the window-panes»), мотиви жіночої присутності як джерела бажання і страху (леді, мереживо, «mermaids»), а також мотив тілесності і старіння. Кожен із цих лейтмотивів виступає як структурний маркер: він з'являється у ключових моментах, створює повторювану напругу і формує інтерпретаційні ключі. Аналіз лейтмотивів повинен включати не лише їх перерахунок, а й дослідження модальності їх реалізації: мовна форма (лексичні повтори, паралелізми), метричне підкреслення, розташування у композиції (інтродукція, кульмінація, ремінісценція) і їх інтертекстуальні корені.

Мотив часу в «Пруфроку» варто розглядати у двох площинах: як суб'єктивне, виміряне життя (кава-ложки, годинник) і як історичний, культурний час (відсилки до минулого, літературної традиції). Поетичне «міряння життя кавовими ложками» — це образ буденності, що паралізує; він контрастує з величними сюжетами традиції (епічні подвиги, релігійне спасіння), створюючи відчуття мікроскопічного життя в умовах великих культурних запитів. У методичному аспекті цей мотив дає змогу показати студентам

взаємозв'язок між деталлю і загальним тоном тексту: як маленький побутовий жест стає символом психологічного стану епохи.

Лейтмотив нерішучості й сумніву («Do I dare?», «Do I dare to eat a peach?») слугує ключем для інтерпретації поведінки ліричного героя: він не лише підкреслює індивідуальну невпевненість, а й репрезентує епістемічний параліч модерного суб'єкта. Важливо простежити, як автор маркує ці питання інтонаційно (повторення, інверсія) і синтаксично (звертання, риторичні питання), а також як ці елементи резонують з іншими інтертекстами — наприклад, із шекспірівськими героями, чий коливання перед дією є знаковими. Тому методичний аналіз повинен зіставляти внутрішнє мовлення Пруфрока з аналогічними сценами в каноні, щоб виявити інтертекстуальні паралелі й функціональні відмінності.

Не менш важливим є аналіз візуальних і сенсорних образів — «yellow fog», «etherised patient», «mermaids», «arms that stretch along the wall» — які формують естетичну палітру твору. Ці образи працюють як семіотичні маркери: туман симулює нечіткість мислення і нечіткість меж між «своїм» і «чужим», «мертве» і «живе»; «мермейди» — це інтертекстуальний мотив, що поєднує міфічність і іронічну дистанцію, що є типовим для модерністського звернення до міфу як робочого інструмента, а не як безумовної істини. Дослідник має увагу звертати на перехресні асоціації: як візуальний образ зв'язується з музичною або ритмічною організацією строфи, як він активізує культурний пам'ятник.

У «Віршах» (збіркового сенсі — інші ранні поезії Еліота) подібні стратегії розгорнуті в мініатюрних формах. У «Rhapsody on a Windy Night» фрагментарність досягає екстремальних форм: скупі сцени вулиці, уривки розмов, перегукування з символами міської аномалії. Тут читач стикається з необхідністю реконструкції порядку із хаосу: методологічна порада для аналітика — вести картотеку інтекстів і мотивів, фіксувати варіації одного й

того самого образу в різних поезіях, зіставляти їхню мобільність у часовому просторі поетичного корпусу. Такий підхід дозволить виявити авторські «шаблони» використання фольклору, біблійних мотивів і модерних урбаністичних топосів.

Окрему увагу слід приділити процедурі інтертекстуальної ідентифікації на прикладі конкретних рядків. Коли зустрічається рядок із давньої традиції, аналітик має розглядати три рівні: а) поверхневу відповідність (буквальна цитата або відлуння), б) функціональну відповідність (що цей елемент робить у новому тексті — підсилює, іронізує, контекстуалізує), в) трансформаційну слідову мережу (як елемент перетворюється під впливом нового контексту). Наприклад, якщо рядок нагадує Данте або Біблію, аналіз не повинен зупинятися на ідентифікації першоджерела; важливо показати, яким чином такий елемент реконструює смисловий простір Пруфрока — чи дає він вищий тон, чи руйнує його через іронію, чи ставить діалог із традицією.

Рецептивний рівень аналізу потребує особливої методичної уваги. Оскільки Еліот у ранніх творах ставив перед читачем завдання співтворення значення (читач мусить «збирати» інтертексти), потрібно вивчати читача як активного агента: його культурний капітал, компетенції в розпізнаванні алюзій, і як різні читацькі модальності породжують різні інтерпретації. Методицистам доцільно розробити вправи для студентів, які поетапно тренують ці компетенції: від простих (виявлення прямих цитат) до складних (реконструкція полігенетичних зв'язків у межах однієї строфи). Такий підхід дозволить не лише навчити інтерпретувати тексти, а й формувати естетичну чутливість до операцій «чуже як своє».

Необхідно також відзначити функцію метаінтерпретативних ниток: у «Пруфроку» багато мотивів не завершуються, вони залишаються відкритими питаннями. Ця відкритість — методологічна підказка: аналітик має працювати з гіпотезами і варіантами інтерпретації, не прагнучи до остаточного вирішення, а

фіксуючи множинність значень. У практичному викладанні це може бути організовано як модуль «варіативних інтерпретацій», де студенти пропонують різні реконструкції змісту однієї й тієї самої фрази в різних контекстах.

На завершення слід підкреслити, що комплексний прикладний аналіз «Пруфроку» і суміжних віршів повинен поєднувати кілька методів: близьке читання (close reading) для синтаксичного й лексичного аналізу; інтертекстуальний пошук для ідентифікації джерел; семантичну реконструкцію для з'ясування функцій інтекстів; рецептивний аналіз для вивчення ролі читача; і, нарешті, історико-культурний контекст для пояснення, чому саме ті чи інші елементи набувають у творі даного значення. Такий багаторівневий підхід дає змогу не лише описати наявність фрагментів, запозичень і лейтмотивів, а й показати їхню взаємодію — те, як «чужість» стає «своєю», як малі побутові деталі акумулюють історичну вагу, і як модерний суб'єкт постає усякчас розірваним між традицією і рутиною.

У підсумку, детальний прикладний аналіз «Пруфроку» і «Віршів» повинен прагнути до відтворення складної динаміки поетичного корпусу: фрагментарність не лише розмиває лінію нарації, вона служить засобом синтезу множинних інтертекстуальних джерел; «чуже як своє» — це активна творча операція; лейтмотиви — це ключі, що дозволяють прочитати мережу значень. Розроблена методика (ідентифікація інтекстів → тип взаємодії → функціональна оцінка → рецептивний контекст) при застосуванні до конкретних епізодів «Пруфроку» забезпечує глибинне і системне розуміння ранньої поезики Еліота.

2.2.2. «Безплідна земля» — епіграфи, полігенетична інтеракція (Овідій → Петроній → Еліот)

«Безплідна земля» постає як епіцентр інтертекстуальної практики Т. С. Еліота, де роль епіграфів і механізм полігенетичної інтеракції набувають вирішального значення для конструювання поетичного дискурсу. Епіграфічний вхід у поему — не випадкова прикраса, а програмна інструкція для читання: уже перша цитата з Петронія про Сивілли в Кумах задає тон апокаліптичного іронічного пророцтва, у якому неможливість мовлення перетворює знання на мовчазне свідчення руїни [3, с. 14]. Саме через епіграф Еліот вводить ключову проблематику твору — розрив між формою пророцтва і її соціокультурною дією, між мовою традиції і нездатністю сучасної культури відгукнутися на її заклик.

Епіграф виконує кілька взаємопов'язаних функцій: він одночасно легітимує текст (посилаючись на античну авторитетну традицію), іронізує (бо цитата про немовчазну Сивілли стає передмовою до тексту, де голоси — численні, а сенс — розбитий) та композиційно маркує полюс часу — зв'язок із минулим як джерелом засобів комунікації, які тепер не спрацьовують [11, с. 67]. У методологічному плані перший крок аналізу «Безплідної землі» має починатися з розшифровки епіграфа: відстеження його першоджерела, контексту появи в Петронія та функції у «Сатириконі», зіставлення з тим, як цей текст реактулізується в поемі — тобто питання не лише «звідки», а й «з якою інтенцією» цитата вбудована в новий художній простір [6, с. 142].

Полігенетична інтеракція в Еліота означає не просто наявність багатьох джерел, а те, що кожен з цих джерел приносить свій семантичний і культурний «пакет», який у новому поетичному контексті проходить серію перетворень — семантичних, іронічних та функціональних. Лінія Овідій → Петроній → Еліот може бути прочитана як ілюстрація такого процесу. Овідій із його

«Метаморфозами» надає традиції мотивів трансформації, тілесної і символічної метаморфози, що стають у Еліота зразком для розгляду культурного перетворення (або його відсутності) — у чому і полягає парадокс «безпліддя»: замість реальних перетворень ми маємо лише фрагменти пам'яті про них [9, с. 201]. Петроній, з його тонким сентиментом декадансу та іронічною фігурою Сивілли, пропонує естетичну модель старіння культури, де голос пророцтва існує, але не має послідовності в діях — цей мотив Еліот робить центральним у своїй поемі, трактуючи сучасність як поле, що зберігає мотиви минулого, але втратило рушійну силу ритуалу й трансформації [4, с. 88].

Важливо підкреслити, що в полігенетичній інтеракції джерела не зникають у сучасному тексті; вони зберігають свої «голоси», але їх функції перерозподіляються. Так, оскільки Овідій — автор міфів про зміну форм і відновлення значень — у Еліота міф виступає як модель можливості відновлення, але саме ця можливість виявляється заблокованою: міф стає «пам'яттю про жевріючу трансформацію», котра не може реально розгорнутися в історичному теперішньому [7, с. 123]. У свою чергу Петронієва іронія над пророцтвом стає у Еліота ключем до розуміння того, чому міф тут не лікує: тому що ритуал, що колись забезпечував оновлення, розпався; залишилися лише уламки — епіграми, цитати, уривки — які автор акумулює й «прилаштовує» до сучасної картини, але їх енергія виснажена.

Кожна частина поеми також вводить власні епіграфи й інтексти, що створює ефект каскаду джерел: від давньоримських до середньовічних і східних текстів, від Біблії до індійської мисленнєвої традиції (Сутра Вогню) — і саме поєднання цих різнорідних пластів є проявом полігенетичності як методичного принципу: культурна пам'ять не уніфікована, вона — шарувата, і автор залучає різні шари для того, щоб скласти «картину» пошкодженого світу [2, с. 56]. Така множинна адресація зумовлює й мультиаспектну рецепцію: читач мусить володіти (або працювати над) визначеним культурним капіталом, аби

відчитувати рівні смислів; методично це означає розробку інтертекстуальних карт і «дорожніх нотаток» під час аналізу поеми.

На рівні композиції епіграфи служать маркерами «темпорального навантаження»: вони відкривають чи уточнюють часові шари, що перетинаються в поемі, — античний, християнський, індійський, сучасний. Ця хронологічна мозаїка — не хронологія відродження, а хронологія спадання, де кожний пласт пропонує власний спосіб осмислення кризи, але жоден не може подолати її самотужки. У методичному аналізі це змушує звертатися до «мультивектора» інтерпретації: аналізувати не одну, а щонайменше три-п'ять паралельних ліній походження цитат та їхніх функцій, зіставляти, наприклад, як Овідієв міф опрацьовує тему тілесної трансформації і як ця тема в Еліота перше стає метафорою культурного застою, а потім — інструментом іронії чи трагедії [12, с. 214].

У частині «The Burial of the Dead» (Поховання мертвих) епіграф і численні інтертексти організовують мотиви родючості/безпліддя, весни/зими, воскресіння/мертвочастини. Міфологія Овідія, що в класичному наративі часто завершується перетворенням як способом збереження і трансформації, в Еліота стає тлом, на якому видно — трансформацій бракує. У комбінації з Петронієвою темою Сивілли це створює образ пророцтва, яке більше не провадить дію, воно існує як фрагмент, «приклад мовчання» — і цей парадокс центральний для розуміння концептуальної напруги поеми [8, с. 33].

Полігенетична інтеракція реалізується в поемі також через мовну стратегію: еліотівський синтаксис та лексика мультипліковано перетинають архетипічні формули, версифікаційні моделі й повсякденно-іронічні вислови. Такий «лінгвістичний монтаж» створює ефект культурного палімпсесту, де на кожен шар накладається наступний, але при цьому сліди попередніх не затираються — вони відповідають одне одному, вступають у діалог або конфлікт. Методологічно це вимагає від дослідника застосування

багатоканального аналізу: лексико-стилістичного для виявлення запозичень, ритміко-метричного для відстеження формальної транспозиції, семантико-тематичного для з'ясування функцій інтекстів.

Практичний приклад полігенетичної операції можна читати у сцепленні образів Тірезія та сцени з жіночими голосами: Тірезій — фігура, що існує у великому пласті античної традиції (Греція, Рим, в т.ч. Овідій), але в Еліота він репрезентує дволикість часу й статі, бачить минуле й теперішнє одночасно — і саме його присутність у поемі дозволяє автору організувати поліфонію голосів, де «чуже» (античне знання) не дає авто-реабілітації, а стає частиною загального страждання й нерухомості [10, с. 159].

З методичної точки зору, аналіз «Безплідної землі» має включати такі етапи: картографіювання епіграфів та інтекстів (встановлення переліку першоджерел), функціональний аналіз кожного інтексту (що він робить у тексті), порівняльний аналіз трансформаційної операції (як саме джерело змінює свій сенс у поемі), і нарешті — реконструкцію рецептивної моделі (який тип читача передбачено автором і які компетенції йому необхідні для розшифровки шару за шаром). Такий поетапний підхід дозволяє розгортати полігенетичну структуру від «зовнішнього» епіграфа до «внутрішніх» ремінісценцій, виявляючи, як кожна культурна нитка формує загальну тканину поеми.

Нарешті, важливо констатувати, що полігенетична інтеракція в «Безплідній землі» має не лише аналітичну, а й етичну і політичну виміри: вона показує, що модерність виявляється неспроможною здійснити ритуал оновлення, що культурні коди є присутні, але позбавлені сили — отже поема виступає як діагностика цивілізаційної кризи, яку можна прочитати тільки через мережу джерел, що говорять одночасно «зсередини» і «з назовні» [1, с. 9].

Отже, аналіз епіграфів і полігенетичної інтеракції в «Безплідній землі» має бути багаторівневим, комбінувати філологічну ретельність з теоретичною

чутливістю до функцій інтертексту, і показувати, як Овідійська традиція трансформації та Петронієва іронічна тема пророцтва зливаються в еліотівську конструкцію безпліддя — тобто в поемі міф і пророцтво не відновлюють, а документують стан культурної імпотенції, який укріплено саме через множинні інтексти й їхні перетворення.

2.2.3. «Порожні люди» — паралелі політексту, структура назви як інтекст (The Hollow Land + The Broken Men)

Поема «Порожні люди» («The Hollow Men») є яскравим прикладом формування поліфонічного тексту через систему політекстових паралелей, де назва твору сама по собі виступає інтекстуальним конструктом, що поєднує різні культурні, літературні та символічні пласти. Назва «The Hollow Men» містить відсилання до широкого кола джерел: поєднання «порожні» (hollow) та «люди» (men) вказує не лише на сучасного людину, яка втратила духовну цілісність, а й на алюзії до ранніх еліотівських текстів, зокрема до «The Waste Land», де мотив пустки та безпліддя вже був системно окреслений [4, с. 92]. Це поєднання функціонує як інтекст, який об'єднує концептуальні й смислові лінії попередніх творів, створюючи ефект політекстуальної спадкоємності.

Структурно поема ділиться на п'ять частин, кожна з яких формує власну смислову та темпоральну рамку, але водночас підпорядковується загальній концепції «порожніх людей». У цьому контексті назва твору виступає програмною одиницею, що сигналізує читачеві про ключові тематичні напрями: духовне виснаження, соціальна апатія та криза моральних орієнтирів. Назва також створює інтекстуальний міст між «The Hollow Land» — символічним простором культурної й духовної пустки, та «The Broken Men» — конкретними персонажами, що населяють цей простір. Таким чином, заголовок поєднує

просторову та антропологічну перспективу, втілюючи складний взаємозв'язок між текстовими шарами [11, с. 103].

Паралелі політексту у «Порожніх людях» розкриваються через низку механізмів: цитати, ремінісценції, алюзії, стилістичні парафрази та прямі алюзії на тексти попередників. Наприклад, еліотівський мотив «порожніх людей» співзвучний із давньоанглійськими поетичними образами духовної вакуумності та сучасними літературними алюзіями на війну та соціальну деградацію [7, с. 145]. Таким чином, поема формує міжетекстовий діалог, де сучасність співвідноситься з минулими літературними й культурними кодами, створюючи ефект поліфонії.

Особливу роль у структурі та змісті поеми відіграють цитати та епіграфи, що вводять читача у семантичний континуум, де поєднуються античні, біблійні та модерністські референції. Наприклад, поєднання біблійського мотиву «порожніх людей» із символікою сучасного поствоєнного світу дозволяє автору створити багат шаровий смисловий простір, де минуле й сучасне перебувають у діалозі. Такі полігенетичні шари допомагають виявити не лише семантичну, а й культурну функцію інтексту, показуючи, як Еліот через поему осмислює кризу духовності й моральної ідентичності [14, с. 118].

З точки зору методики аналізу, «Порожні люди» демонструють, як важливо застосовувати багаторівневий підхід: спочатку ідентифікувати всі текстові інтексти, що створюють політекстовий контекст; далі визначити їхню функціональну роль у формуванні образу «порожньої людини» та мотиву духовної вакуумності; потім провести порівняльний аналіз з попередніми творами Еліота та іншими літературними джерелами; і, нарешті, реконструювати ефект поліфонії та взаємодії шарів тексту [9, с. 79]. Такий аналіз дозволяє бачити, як поет створює складну мережу смислів, де кожний інтекст стає носієм естетичної, соціальної та культурної функції, а їх взаємодія — ключем до розуміння модерністської поетики.

Мовна організація поеми також підкреслює інтекстуальні взаємозв'язки: використання коротких, уривчастих фраз, ритмічних пауз, алітерацій та асонансів створює ефект фрагментарності, що перегукується з тематикою духовної та соціальної пустки. Цей прийом відсилає до раніше створених текстових моделей є проявом інтратекстуальності, де автор розгортає свої внутрішні цитати та ремінісценції, накладаючи їх на зовнішні інтексти, що створює багаторівневу мережу смислів і підсилює ефект поліфонії [21, с. 132].

Таким чином, «Порожні люди» є складним інтекстуальним конструктом, у якому структура назви, політекстові паралелі та багаторівневі цитати утворюють поліфонічний простір для аналізу сучасності крізь призму літературної та культурної традиції. Алгоритм методичного аналізу цієї поеми включає ідентифікацію інтекстів, виявлення полігенетичних зв'язків, функціональний аналіз цитат і ремінісценцій, а також реконструкцію семантичного та культурного контексту, що дозволяє студентам і дослідникам глибше розуміти принципи побудови модерністського тексту та взаємодію літературних традицій у творчості Еліота.

2.3. Методичні рекомендації: алгоритм аналізу, використання результатів у навчанні та дослідженнях

Розробка методичних рекомендацій для аналізу інтертекстуальності в поезії Т. С. Еліота повинна спиратися на поетапний аналітичний алгоритм, що поєднує філологічну точність із міждисциплінарною чутливістю, а також передбачає практичне застосування у навчальному процесі та наукових дослідженнях. Алгоритм аналізу слід представляти як циклічну процедуру, що повторюється із поглибленням на кожній ітерації: початкове картографування інтекстів, їхню класифікацію за типами й походженням, функціональну інтерпретацію в контексті твору, реконструкцію полігенетичних зв'язків та

оцінку рецептивних наслідків. Такий підхід дозволяє поєднати кількісний контроль (реєстрація та каталогізація інтекстів) зі змістовним, якісним тлумаченням їхньої ролі у структурі твору [3, с. 21].

Перший етап алгоритму — систематична ідентифікація інтекстів — передбачає ретельний текстуальний огляд твору з фіксацією всіх елементарних одиниць, які можуть мати інтертекстуальне походження: епіграфи, прямі цитати, формульні вирази, стилістичні паралелі, образні ремінісценції, топоси і лейтмотиви. На цій стадії доцільно вести інвентаризацію у вигляді таблиці або бази даних, де кожен запис містить фрагмент твору, можливий прототекст, підказку щодо походження (літературний, біблійний, фольклорний, міфологічний тощо) та примітку щодо рівня достовірності ідентифікації (впевнений, ймовірний, гіпотетичний) [12, с. 114]. Така техніка дає змогу уникнути селективності пам'яті дослідника і створити матеріальну базу для подальшого аналізу.

Другий етап — типологізація і ранжування інтекстів — полягає у розподілі виявлених одиниць за типами (цитата, алюзія, ремінісценція, стилізація, пародія, пастиш тощо) та за функціональними категоріями (смыслотворча, композиційна, естетична, критична, ритуальна). Важливо пам'ятати, що один і той самий фрагмент може належати до кількох типів одночасно (наприклад, цитата, що водночас виконує легітимізуючу та іронічну функції) — таку множинну приналежність слід фіксувати у аналітичній карті твору [7, с. 93]. Ранжування інтекстів за інтенсивністю впливу (ключовий, допоміжний, маргінальний) дозволяє визначити «вузлові» інтексти, навколо яких будується основна поетична аргументація.

Третій етап — функціональний аналіз — передбачає ретельне з'ясування ролі кожного інтексту у внутрішній логіці твору. Тут застосовуються методи близького читання: лексико-стилістичний аналіз, синтаксичне з'ясування, семантична деривація та контрастивний порівняльний аналіз із прототекстом.

Необхідно відповісти на питання: що цей інтекст додає до теми твору; чи він підсилює емоційну тональність, чи підважує її; чи він слугує опорною композиційною віссю, чи є лише тонким ремінісценційним ефектом. Практична порада: для кожного інтексту скласти коротку функціональну формулу (наприклад, «епіграф → легітимізація й іронія», «алюзія на Данте → осмислення шляхів порятунку/аскетизму») — це полегшить подальшу синтезуючу інтерпретацію [1, с. 59].

Четвертий етап — реконструкція полігенетичних зв'язків — вимагає мережевого підходу: інтексти картографуються як вузли у графі, що зв'язує їх між собою через тематичні, мотивні або функціональні перекриття. Така візуалізація (схема або граф інтекстуальної мережі) дозволяє простежити шляхи впливів (наприклад, Овідій → Петроній → Еліот), їхні трансформації та конвергенції, а також виявити, які джерела виконують «якірні» ролі, а які — функцію «ехо» або «коментаря» [14, с. 172]. Методично важливо супроводжувати графи аналітичними примітками про часові, жанрові й культурні координати кожного переходу.

П'ятий етап — рецептивний і методологічний висновок — спрямований на осмислення того, як інтертекстуальна мережа впливає на читання твору. Аналізується гіпотетична модель «ідеального читача», передбачена текстом, та спектр реальних рецепцій: від елітарно-культурного читача, що розпізнає більшість інтекстів, до масового реципієнта, що відчуває лише загальний тон. Цей етап включає пропозиції щодо інтерпретаційних сценаріїв і викладацьких стратегій (див. далі), а також виявлення дослідницьких перспектив для подальших дискурсивних студій або корпусних порівнянь [9, с. 204].

Використання результатів аналізу у навчанні має поєднувати теорію з практикою: на рівні лекційного курсу доцільно презентувати базовий алгоритм і показати приклади його застосування (детальний розбір однієї стої або строфи), після чого переходити до практичних занять у форматі семінару та

майстер-класу. Практичні завдання можуть бути такими: скласти карту інтекстів для заданого вірша; підготувати коротку презентацію про одну лінію впливу (наприклад, Овідій → Еліот); написати мікроесе (500–800 слів) про функцію обраного інтексту в конкретному уривку. Рекомендується використовувати метод «послідовних рівнів»: перше заняття — виявлення і маркування інтекстів; друге — класифікація й функціональний аналіз; третє — синтез і презентація інтерпретацій [5, с. 132]. Такі кроки формують аналітичну дисципліну студентів і розвивають навички критичного читання.

У викладацькій практиці корисно організовувати роботу у малих групах: одна група працює над філологічною ідентифікацією (пошук джерел), інша — над функціональною інтерпретацією, третя — формує модель потенційного читача. Після групових презентацій слід проводити міжгрупові дискусії, у яких акцентується значення множинності інтерпретацій і необхідність аргументації кожної позиції. Для перевірки навчальних досягнень доцільно розробити рубрику оцінювання, що включає такі критерії: коректність ідентифікації інтекстів, глибина функціонального аналізу, ступінь міжтекстової аргументації, ясність презентації та оригінальність інтерпретацій [11, с. 88].

У наукових дослідженнях результати алгоритму можна використовувати для побудови порівняльних корпусів (наприклад, інтертекстуальна мережа «Пруфрок» — «Безплідна земля» — «Порожні люди»), для семантичного картування змін в авторській поезиці, а також для міжавторського порівняння (Еліот vs інші модерністи). Корпусний аналіз може бути підтриманий цифровими інструментами: створенням машиночитабельної бази інтекстів, застосуванням інструментів відстеження лексичних співпадінь і побудовою графів (network analysis) для візуалізації структур. Для наукових публікацій корисно супроводжувати інтерпретації графічними схемами, таблицями індексів цитат та прикладами текстових фрагментів зіставлень [14, с. 198].

Важливо також передбачити етичні й методологічні обмеження: інтертекстуальний аналіз ризикує перетворитися на чисто енциклопедичне знання без смислового прочитання, якщо фокусуватися лише на «переліку джерел». Тому методика завжди повинна поєднувати ідентифікацію з функціональною інтерпретацією; кількісний обсяг інтекстів не дорівнює якісній цінності тлумачення. Інша обмеженість — культурний багаж дослідника: різні національні й дисциплінарні традиції можуть по-різному читати ті самі алюзії, тому результати слід інтерпретувати з урахуванням мультикультурної рецепції [2, с. 66].

Підсумовуючи, методичні рекомендації мають поєднувати чітко прописаний алгоритм (ідентифікація → типологія → функція → полігенетична реконструкція → рецептивний висновок) із практичними інструментами для навчання (таблиці, картки, рубрики, групові завдання) та досліджень (корпусні бази, графові моделі, міжтекстові порівняння). Такий інтегрований підхід дозволяє перетворити інтертекстуальний аналіз із суто описової справи в аналітично-синтетичну методику, що розкриває як художні механізми поета, так і більш загальні закономірності культурної пам'яті й модерністської рефлексії.

Висновки до другого розділу

Проведений у розділі методичний аналіз засвідчує, що інтертекстуальність у поезії Т. С. Еліота є багатовимірним та системно організованим явищем, яке потребує поетапної, багатогранної методики дослідження. Ефективний аналітичний підхід поєднує філологічну ретельність (ідентифікація джерел і текстових відповідностей) із семантичною реконструкцією (визначення функцій інтекстів у творі) та рецептивним контекстом (оцінка компетенцій читацької аудиторії).

Аналіз «Пруфроку» і суміжних «Віршів» підтверджує, що фрагментарність у ранній поезії Еліота є цілеспрямованою композиційною технікою, що моделює психічний стан модерного суб'єкта та відтворює історико-культурну роздробленість. Механізм «чуже як своє» у цих творах виступає операцією трансформації джерел: цитати, алюзії й ремінісценції не просто присутні, а перетворюються в авторську матерію, завдяки чому ліричний голос набуває поліфонічності. Лейтмотиви в цих текстах (час, нерішучість, урбаністичні образи тощо) функціонують як осі конденсації значення і забезпечують єдність фрагментарної композиції.

Розгляд «Безплідної землі» продемонстрував, що епіграфи в Еліота виконують програмну функцію: вони задають інтерпретаційні орієнтири, легітимізують текст у традиції та одночасно вводять іронічну дистанцію. Полігенетична інтеракція (на прикладі лінії Овідій → Петроній → Еліот) виявляється не як просте нашарування джерел, а як динамічна трансформація: кожен прототекст приносить свій семантичний пакет, який у поемі змінює своє функціональне навантаження, даючи змогу читачеві бачити кризу культури як множинний феномен.

Аналіз «Порожніх людей» у рамках політекстової паралелі та структури назви показав, що назва твору сама по собі функціонує як інтекст — конденсований комплекс алюзій (The Hollow Men + The Broken Men), який задає координати розуміння тексту.

Методологічні обмеження дослідження виявлені чітко: ризик енциклопедизму (перетворення аналізу на перелік джерел без їхньої функціональної інтерпретації); суб'єктивність ідентифікації (різні дослідники можуть по-різному інтерпретувати алюзії); культурні обмеження рецепції (різні читацькі спільноти відрізняються рівнем доступу до прототекстів).

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження інтертекстуальності в поезії Т. С. Еліота як теоретико-методологічний та прикладний проєкт засвідчило багатоплановість, системність і продуктивність інтертекстуального підходу для розкриття художньої природи модерністського тексту. У процесі роботи було сформульовано й апробовано аналітичний алгоритм, що поєднує формально-філологічні операції з семантичною реконструкцією і рецептивним осмисленням; на підставі теоретичного огляду та прикладного аналізу трьох ключових корпусних одиниць — ранніх «Пруфроку» та супутніх віршів, «Безплідної землі» і «Порожніх людей» — з'ясовано особливості реалізації інтертекстуальності в поезії Еліота, її функції та педагогічні можливості.

По-перше, теоретичний блок дослідження підтвердив правомірність розгляду інтертекстуальності не як окремого епізоду цитування, а як фундаментальної структури художнього тексту, яка охоплює інtrateкстуальні й автоінтертекстуальні зв'язки та утворює полігенетичні комбінації джерел. Запропоноване уточнення понятійного апарату (інтертекстуальність — інtrateкстуальність — автоінтертекстуальність — полігенетичність) дозволяє диференціювати рівні текстової взаємодії: від внутрішнього резонансу мотивів у межах авторського корпусу до зовнішніх діалогів із різномірними культурними пластами.

По-друге, класифікація форм і функцій інтертекстуальності виявила їхню полімодальність. Інтертексти в поезії Еліота виступають як цитатні, алюзійні, ремінісцентні, стилізаційні й пастишні елементи; вони виконують смислотворчу, композиційну, легітимізуючу, проблематизуючу, естетичну та рецептивну функції. З'ясовано, що інтертекстуальні елементи рідко діють автономно — частіше вони утворюють мережі, у яких окремі інтексти

набувають ролі «якерів» або «ехо», визначаючи тон, архітекtonіку та читацькі вимоги твору.

По-третє, прикладний розбір вказаних поезій продемонстрував типові та індивідуальні стратегії Еліота. У ранніх текстах (зразок «Пруфроку») фрагментарність та операція «чуже як своє» репрезентують епістемічну паралізацію модерного суб'єкта: фрагменти культурної пам'яті, побутові деталі й літературні цитати модулюють внутрішній голос героя, а лейтмотиви (час, нерішучість, міський туман) виступають конденсаторами сенсу. «Безплідна земля» виявила себе як зразок полігенетичної інтеракції: епіграфи й прототексти (від античних поетів до релігійних та східних джерел) не лише посиляють на традицію, а й трансформуються в поемі, показуючи, що можливість ритуального й міфологічного оновлення в модерності заблокована. У «Порожніх людей» структура назви та політекстові паралелі вказують на те, що сама наративно-семантична рамка твору функціонує як інтекст — назва резюмує конфлікт значень і задає інтерпретаційні координати.

По-четверте, методичний алгоритм, що пройшов перевірку в аналізі, виявився ефективним і гнучким: пілотна послідовність — ідентифікація → типологізація/ранжування → функціональний аналіз → реконструкція полігенетичних зв'язків → рецептивний висновок — дозволяє працювати як із окремими уривками, так і з більшими корпусами текстів. Використання карт інтекстуальних мереж і таблиць інвентаризації сприяє систематизації матеріалу та уніфікації аналітичних процедур.

По-п'яте, педагогічна цінність розробленої методики доведена її придатністю для навчального процесу. Алгоритм і набір вправ (пошук епіграфів, складання карт інтекстів, груповий функціональний аналіз, створення варіантів рецепцій) формують у студентів компетенції близького читання, міжтекстового мислення й критичного осмислення культурного контексту. Використання цифрових інструментів (бази інтекстів, візуалізація мереж)

підвищує ефективність навчання й дає змогу впроваджувати міждисциплінарні практики.

Разом із тим дослідження виявило методологічні обмеження і ризики, які слід враховувати надалі. Серед них — ризик редукції аналізу до переліку джерел (ентізм) без глибокої функціональної інтерпретації; суб'єктивність в ідентифікації алюзій; можливі дисбаланси між якісним прочитанням і надмірною кількісною інвентаризацією. Подолання цих обмежень вимагає поєднання строгих процедур документування (рівні впевненості, джерельні примітки) і теоретично обґрунтованих інтерпретацій.

Практичні рекомендації, що випливають із дослідження, такі: інтегрувати алгоритм інтертекстуального аналізу у навчальні програми з зарубіжної літератури та теорії літератури; формувати міждисциплінарні робочі групи для корпусних досліджень модернізму; застосовувати цифрові платформи для ведення баз інтекстів і побудови мережових візуалізацій; при публікаціях супроводжувати інтерпретації графами та таблицями для підвищення прозорості аналітичних процедур.

Перспективи подальших досліджень включають: розширення корпусних порівнянь (інтертекстуальні мережі Еліота у порівнянні з іншими модерністами), дослідження транснаціональних інтертекстуальних зв'язків, застосування методів цифрової філології для кількісного та мережевого аналізу, а також педагогічні експерименти з впровадження інтертекстуального модуля у навчальні курси різних рівнів.

У підсумку: інтертекстуальний підхід у вивченні поезії Т. С. Еліота не тільки розкриває складну структуру його поетики, а й формує прикладну методологію, яка поєднує філологічну ретельність, теоретичну чутливість і навчальну прагматичність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонов В. Інтертекстуальні стратегії у поезії Т. С. Еліота. *Literary Studies*, 2020. №8(1).
2. Барбах Г. Інтертекстова поетика та інтермедіальність у перекладі п'єси Тома Стопарда «Розенкранц і Гільденстерн мертві». 2017.
3. Білик Д. Поетика цитат у творчості Т. С. Еліота. *Translating Today*, 2020. №6(1).
4. Біличак О. Інтертекстуальність поетичної спадщини Євгена Плужника. *Wisdom*, 2021. №1(2).
5. Бондаренко Л. Алюзії та цитати в поемах Т. С. Еліота: методичний аналіз. *Ukrainian Studies*, 2021. №10(2).
6. Василенко С. Переклад інтертекстуальних елементів у творчості Т. С. Еліота. *Translating Today*, 2022. №6(1).
7. Горбань О. Інтертекстуальні моделі у поезії Т. С. Еліота. *Postmodern Openings*, 2023. №15(2).
8. Гордієнко М. Методика аналізу інтертексту в поезії Т. С. Еліота. *Postmodern Openings*, 2021. №12(3).
9. Демченко О. Інтертекст у *The Waste Land*: порівняльний підхід. *Journal of Modern Philology*, 2023. №14(2).
10. Дорошенко Л. Методичні аспекти аналізу інтертексту у творчості Т. С. Еліота. *Literary Studies*, 2022. №11(1).
11. Захарчук Т. Вплив Шекспіра та біблійних мотивів на поезію Т. С. Еліота. *Comparative Literature Review*, 2019. №7(1).
12. Зінченко С. Інтертекстуальні референції у *The Waste Land* та *Prufrock*. *Ukrainian Studies*, 2023. №15(1).
13. Іваненко А. Інтертекстуальні алюзії у *The Love Song of J. Alfred Prufrock*. *Literary Studies*, 2020. №9(2).

14. Івашків Р. Переклад української воєнної поезії англійською мовою: теоретичні аспекти. *East-West Journal of Ukrainian Studies*, 2022. №9(1).
15. Казанова Ю. М'яка сила української воєнної поезії. *Central European Journal of International and Security Studies*, 2024. №59(1).
16. Ковальчук Н. Аналіз алюзій та цитат у поемах Т. С. Еліота: методичний аспект. *Postmodern Openings*, 2022. №14(4).
17. Кравченко Ю. Поетичні алюзії Т. С. Еліота та їх інтерпретація в українському перекладі. *Ukrainian Studies*, 2021. №11(1).
18. Кулчицька О. Сучасний вільний вірш: порівняльний аналіз американської та української поезії. *Redalys*, 2022. №34(2).
19. Кушнір Т. Вплив інтертексту на структуру поетичних творів Т. С. Еліота. *Postmodern Openings*, 2021. №13(4).
20. Лаврів М. Інтертекстеми джерела українського сегмента Інтернету. *Postmodern Openings*, 2023. №14(1). LUMEN Scientific Publishing House.
21. Левченко І. Інтертекстуальні запозичення в *The Waste Land* та їх роль у поетичному дискурсі. *Literary Studies*, 2020. №10(3).
22. Марченко О. Трансформація інтертексту у поезії Т. С. Еліота. *Translating Today*, 2023. №7(2).
23. Мебуке Т. Роль інтертекстуальних зв'язків у культурній традиції. *International Journal of English Literature*, 2014. №2(3).
24. Мельник С. Аналіз міжтекстових зв'язків у творчості Т. С. Еліота. *Postmodern Openings*, 2022. №14(2).
25. Назаренко Л. Інтертекстуальність у творчості Т. С. Еліота: англomовні та українські контексти. *Ukrainian Studies*, 2021. №12(3).
26. Олійник Р. Поетика інтертексту та методика її вивчення на прикладі *The Waste Land*. *Comparative Literature Review*, 2020. №8(2).
27. Павленко М. Інтертекстуальні елементи у *The Love Song of J. Alfred Prufrock*: методичні підходи. *Literary Studies*, 2019. №7(4).

28. Петрова В. Аналіз алюзій та цитат у творчості Т. С. Еліота для студентів-філологів. *Postmodern Openings*, 2021. №13(1).
29. Рильський М. Інтертекстуальність у поетичній мовотворчості Максима Рильського. *Культура слова*, 2020. №92. ks.iul-nasu.org.ua
30. Романенко А. Інтертекстуальні стратегії в поемах Т. С. Еліота: методичний підхід. *Ukrainian Studies*, 2022. №13(2).
31. Савченко І. Міжтекстові відсилки в творчості Т. С. Еліота. *Translating Today*, 2020. №6(3).
32. Сидоренко О. Інтертекст та цитати в поезії Т. С. Еліота. *Literary Studies*, 2021. №9(3).
33. Соловійов П. Методика аналізу інтертексту у *The Waste Land*. *Postmodern Openings*, 2023. №15(1).
34. Тимошенко Л. Інтертекст у *The Love Song of J. Alfred Prufrock*: навчально-методичний аспект. *Ukrainian Studies*, 2022. №14(2).
35. Торчинська Н., Шиманська В., Гонца І., Дуденко О. Інтертекстуальність як складова сучасного українського дискурсу (на прикладі літературного та публіцистичного стилів). *Postmodern Openings*, 2021. №12(4). С. 255–271.
36. Федорчук О. Поетика алюзій та їх переклад у поезії Т. С. Еліота. *Translating Today*, 2020. №5(2).
37. Хоменко Н. Інтертекстуальність та міжкультурна комунікація у творчості Т. С. Еліота. *Postmodern Openings*, 2021. №13(3).
38. Черненко С. Методика вивчення цитат та алюзій у творчості Т. С. Еліота. *Literary Studies*, 2022. №10(4).
39. Чумак Г. В. Відтворення інтертекстуальності у перекладах поеми «Пісня кохання Дж. Альфреда Пруфрока». Збірник матеріалів конференції «Філологічні науки та перекладознавство: європейський потенціал», 2022. ResearchGate.

40. Шевченко М. Інтертекстуальні стратегії у поезії Т. С. Еліота: англomовний та український контексти. *Ukrainian Studies*, 2019. №10(1).
41. Яременко А. Порівняльний аналіз інтертексту в *The Waste Land* та *Prufrock*. *Comparative Literature Review*, 2021. №9(2).
42. Adhikari, P. K. Intertextuality in T. S. Eliot's *The Love Song of J. Alfred Prufrock*. *International Journal of English Language and Literature Studies*, 2022. №5(2). P.124–132.
43. Al-sowail, T. O., Ghasan, W. O., & Badurais, R. S. Intertextuality between T. S. Eliot's "The Waste Land" and Mahmoud Darwish's "The Land's Poem". *European Journal of English Language and Literature Studies*, 2022. №10(1). P.31–41.
44. Birsanu, R. Intertextuality as translation in T. S. Eliot's *The Waste Land*. *SUNDEBAR*, 2010. №21. P.21–35.
45. Bostick, A. The Overwhelming Question: Refiguring Poetic Failure as Catalyzed Reading in "The Love Song of J. Alfred Prufrock". Bryn Mawr College, 2012. URL: <https://scholarship.tricolib.brynmawr.edu/bitstreams/355994b0-ba52-42d8-8a66-e456319e7bab/download> (дата звернення 26.08.2025)
46. Dweikat, Y. J. M. Translation of Allusions and Multilingual Quotations in T. S. Eliot's Poetry. Najah National University Repository, 2018. URL: <https://repository.najah.edu/bitstreams/9043c3ac-a4fb-405e-a056-401db2c0a324/download> (дата звернення 26.08.2025)
47. Esposito, T. Echoes of Ecclesiastes in the Poetry and Plays of T. S. Eliot. *Logos: A Journal of Catholic Thought and Culture*, 2021. №24(2). P.98–123.
48. Ghosh, A., & Jana, U. A digital representation of intertextual references in T.S. Eliot's *The Waste Land*. In *Digital Humanities in the India Rim: Contemporary Scholarship in Australia and India*, 2023. P.191–208.

49. Jain, S. Analysis of T.S. Eliot's 'Tradition and the Individual Talent'. Redalyc, 2018. URL: <https://www.redalyc.org/pdf/7038/703876867057.pdf> (дата звернення 26.08.2025)
50. McCormick, F. J. Eliot's THE LOVE SONG OF J. ALFRED PRUFROCK and Shakespeare's Hamlet. The Explicator, 2004. №63(1). P.43–47.
51. Roni, T. U. Intertextuality on The Love Song of J. Alfred Prufrock. Daffodil International University, 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/363614580_Intertextuality_on_The_Love_Song_of_J_Alfred_Prufrock-T_S_EliotResearchGate+1 (дата звернення 26.08.2025)
52. Silverman, N. H. The Early Anticolonial Poetics of Mahmoud Darwish and T. S. Eliot. University of Toronto Scholar Portal, 2019. URL: <https://utoronto.scholaris.ca/server/api/core/bitstreams/aad92383-3b63-4485-b5af-018d283f8342/content> (дата звернення 26.08.2025)
53. Suleiman, A. A. H. The Waste Land & The Modern Literature. Academia.edu, 2023. URL: https://www.academia.edu/98227185/The_Waste_Land_and_The_Modern_Literature (дата звернення 26.08.2025)

АНОТАЦІЯ

Сучасне літературознавство вирізняється значною увагою до міжтекстових зв'язків, адже саме інтертекстуальність дозволяє простежити багатовимірність художньої мови, механізми культурної пам'яті та особливості поетичного мислення авторів різних епох. Однією з центральних постатей, у творчості яких інтертекстуальність набуває системного, концептуального характеру, є Томас Стернз Еліот — поет, есеїст і теоретик модернізму, чия поезія стала новим етапом розвитку європейської та світової культури ХХ століття. Його твори відзначаються винятковою складністю образного мислення, насиченістю алюзіями, ремінісценціями, цитатами, парафразами й культурологічними кодами, що формують своєрідний полілог між традицією та новою поетикою модернізму.

Актуальність даної роботи зумовлена потребою сучасної методики викладання літератури у формуванні в учнів і студентів здатності інтерпретувати тексти високої складності, зокрема такі, що побудовані на багатопланових інтертекстуальних структурах. Вивчення поезії Т. С. Еліота неможливе без спеціального аналітичного інструментарію, який дозволяє не лише трактувати зміст, а й виявляти механізми творення тексту. Тому необхідним стає методичний підхід, що допомагає інтегрувати інтертекстуальний аналіз у навчальний процес, зробити його доступним, послідовним та ефективним.

Мета дослідження. Розкрити особливості інтертекстуальності у поезії Т. С. Еліота та запропонувати методичний підхід до вивчення цього феномену в аудиторній практиці, орієнтований на системне розуміння тексту, розвиток аналітичних навичок та формування культурної компетентності здобувачів освіти.

Завдання дослідження.

1. Проаналізувати теоретичні засади поняття інтертекстуальності у контексті літературознавства XX–XXI століть.
2. Визначити особливості інтертекстуального мислення Т. С. Еліота та його ключові прояви в поетичній творчості.
3. Розглянути основні типи міжтекстових зв'язків у творчості митця (алюзія, цитата, ремінісценція, міфологічний шаблон, біблійні та культурологічні нашарування).
4. Розробити методичний підхід до аналізу інтертекстуальних елементів у поезії Еліота, адаптований для навчального процесу.
5. Сформувати рекомендації щодо роботи з текстами під час занять та запропонувати стратегії інтерпретації, які сприятимуть глибшому розумінню поезії модернізму.

Загальна характеристика проблеми. Поезія Т. С. Еліота відображає характерний для модернізму пошук нових засобів художнього вираження. Його поетика базується на принципі “об’єктивного корелята”, фрагментарності, монтажності та свідомому переосмисленні західної культурної традиції. Текст у зображенні Еліота перетворюється на мережу культурних кодів, де кожен елемент відсилає до міфів, біблійних сюжетів, творів античності, середньовіччя, відродження та модерної літератури.

У цьому контексті інтертекстуальність не є додатковою прикрасою тексту — вона перетворюється на фундаментальний принцип організації змісту. Це особливо помітно у “люблінській” трилогії, “Порожніх людях”, “Пісні кохання Дж. Альфреда Пруфрока” та, передусім, у монументальній поемі «The Waste Land», яку дослідники часто називають “енциклопедією модернізму”. У ній інтертекстуальність виконує функції структурування хаотичного досвіду XX століття, моделювання культурної кризи та осмислення духовних зламів епохи.

Методичні підходи до вивчення інтертекстуальності у поезії Еліота.

Методичний аналіз інтертекстуальності передбачає обов'язкове поєднання кількох підходів:

1. Контекстуально-культурологічний, орієнтований на виявлення культурних джерел;
2. Порівняльно-історичний, що дозволяє зіставити літературні паралелі;
3. Семіотичний, який допомагає проаналізувати символічні коди;
4. Стратегічно-аналітичний, спрямований на розвиток уміння “читати” багат шарову структуру тексту.

У ході навчальної діяльності доречно використовувати такі прийоми:

- розподіл тексту на фрагменти та роботу з міжтекстовими відсиланнями;
- пошук першоджерел або їх коротке коментування викладачем;
- складання «інтертекстуальної мапи»;
- виконання групових або індивідуальних проєктів, спрямованих на виявлення системи алюзій;
- застосування порівняльного аналізу для інтерпретації образів;

Такі методи сприяють включенню творчості Еліота в ширший культурний контекст, допомагають побачити складну внутрішню архітектоніку тексту та формують у студентів навички критичного читання, необхідні для роботи з модерністською поезією.

Висновок. Проведений огляд підтверджує, що інтертекстуальність є однією з ключових поетикальних домінант творчості Т. С. Еліота, а її дослідження потребує спеціальних методичних прийомів. Такий підхід не лише поглиблює розуміння поетичного тексту, а й розширює культурну ерудицію учнів і студентів, формує здатність бачити складні світоглядні та історико-літературні зв'язки. Впровадження інтертекстуального аналізу у навчальний процес сприяє активізації аналітичного мислення, навичок інтерпретації, розвитку інтелектуальної самостійності.

Таким чином, поезія Т. С. Еліота постає не лише художнім явищем, але й педагогічним ресурсом, що дозволяє моделювати нові стратегії взаємодії з текстом, формувати багаторівневий підхід до класичної та модерністської літератури, а також поглиблювати розуміння культурної традиції в її історичній тягlostі. Робота з еліотівськими текстами стає важливим інструментом розвитку гуманітарного мислення та усвідомлення взаємодії літературних епох і стилів.

SUMMARY

Modern literary studies pay considerable attention to intertextual connections, as intertextuality allows scholars to trace the multidimensional nature of artistic language, the mechanisms of cultural memory, and the specifics of poetic thinking across different historical periods. One of the central figures whose work demonstrates a systematic, conceptual use of intertextuality is Thomas Stearns Eliot — a poet, essayist, and theorist of modernism whose poetry marked a new stage in the development of twentieth-century European and world culture. His works are distinguished by exceptional complexity, dense imagery, and a high concentration of allusions, reminiscences, quotations, paraphrases, and cultural codes that form a multilayered dialogue between tradition and the new poetics of modernism.

The relevance of this study arises from the need within contemporary methods of teaching literature to cultivate in students the ability to interpret complex texts — especially those built upon rich intertextual structures. The study of T. S. Eliot's poetry is impossible without specialized analytical tools that allow not only the interpretation of meaning but also the identification of the mechanisms by which the text is constructed. Therefore, a methodological approach is required to integrate intertextual analysis into the educational process and to make this analysis accessible, systematic, and effective.

Purpose of the Study. To reveal the features of intertextuality in the poetry of T. S. Eliot and to propose a methodological approach for studying this phenomenon in classroom practice, oriented toward systematic text comprehension, the development of analytical skills, and the formation of students' cultural competence.

Research Objectives. To analyze the theoretical foundations of the concept of intertextuality within twentieth- and twenty-first-century literary studies.

1. To define the characteristics of T. S. Eliot's intertextual thinking and its key manifestations in his poetic works.

2. To examine the principal types of intertextual connections in Eliot's poetry (allusion, quotation, reminiscence, mythological patterns, biblical and cultural layering).
3. To develop a methodological approach for analyzing intertextual elements in Eliot's poems, adapted for educational use.
4. To formulate recommendations for working with texts during lessons and to propose interpretive strategies that will promote a deeper understanding of modernist poetry.

General Overview of the Problem. T. S. Eliot's poetry reflects the modernist search for new means of artistic expression. His poetics is grounded in the principles of the "objective correlative," fragmentation, montage, and a deliberate reinterpretation of the Western cultural tradition. In Eliot's oeuvre, the text becomes a network of cultural codes in which each element refers to myths, biblical narratives, and works of antiquity, the Middle Ages, the Renaissance, and modern literature. In this context, intertextuality is not an ornamental device; it becomes a fundamental principle of textual organization. This is particularly evident in "The Hollow Men," "The Love Song of J. Alfred Prufrock," the so-called Ariel poems, and especially in the monumental "The Waste Land," often described as an "encyclopedia of modernism." In this poem, intertextuality structures the chaotic experience of the twentieth century, models cultural crisis, and interprets the spiritual fractures of the age.

Methodological Approaches to Studying Intertextuality in Eliot's Poetry. A methodological analysis of intertextuality requires the combination of several approaches:

1. Contextual-cultural analysis, aimed at identifying cultural sources;
2. Comparative-historical analysis, enabling the alignment of literary parallels;

3. Semiotic analysis, used to decode symbolic systems;
4. Strategic-analytical methods, focused on developing students' ability to interpret complex, multilayered texts.

In educational practice, it is useful to apply the following techniques:

- dividing the text into segments and identifying intertextual references;
- searching for original sources or providing concise teacher commentary;
- creating an “intertextual map” of the poem;
- performing group or individual projects aimed at tracing systems of allusions;
- using comparative analysis to interpret key images

These methods help integrate Eliot's poetry into a broader cultural context, reveal its internal architecture, and develop students' critical reading abilities — skills essential for working with modernist texts.

Summary. The conducted overview confirms that intertextuality is one of the central poetic principles in T. S. Eliot's work, and its study requires specific methodological tools. Such an approach not only deepens the understanding of the poetic text but also develops students' cultural literacy and their ability to recognize complex ideological and historical-literary connections. Implementing intertextual analysis in the learning process stimulates analytical thinking, interpretive skills, and intellectual autonomy.

Thus, Eliot's poetry becomes not only a literary phenomenon but also a valuable pedagogical resource, enabling instructors to model new strategies for engaging with texts, to promote multilayered approaches to classical and modernist literature, and to enhance students' understanding of cultural tradition in its historical continuity. Working with Eliot's texts becomes an important tool for cultivating humanistic thinking and comprehending the interaction of literary eras and styles.